

Tiina Mustonen

ÄITI, VARTIJA TULEE

Vanajan avovankilan perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien äitien kokemuksia perheosastosta pienen lapsen kasvuympäristönä

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Tiina Mustonen: Äiti, vartija tulee – Vanajan avovankilan perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien äitien kokemuksia perheosastosta pienen lapsen kasvuympäristönä

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Varhaiskasvatus

Huhtikuu 2020

Vanajan avovankilan perheosasto on konseptina melko poikkeuksellinen, mutta erittäin tärkeä monille vankeusrangaistustaan suorittaville vanhemmille sekä heidän lapsilleen. Tutkimuskysymyksinä tutkielmassa on, miten Vanajan avovankilan perheosaston arki rakentuu pienen lapsen kannalta, millainen todellisuuskäsitys vankilan perheosastolla vallitsee sekä millaiseksi Vanajan avovankilan perheosastolle sijoittuneet vanhemmat kokevat perheosaston pienen lapsen kasvuympäristönä. Tässä tutkielmassa on kartoitettu perheosaston arkea useasta näkökulmasta luoden syvällisempää ymmärrystä perheosastoon.

Tutkielman aineistona on käytetty perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien vanhempien haastatteluja, tutkijan observointia osastolla sekä keskusteluja osaston työntekijöiden kanssa. Tutkielman analyyttinen ote yhdistää vahvasti empiriaa sekä teoriaa tuoden esille sosialisatioprosessia, lapsen minuuden kehitystä sekä kiintymyssuhdetta.

Tutkielman tulokset on jaettu kuuden pääteeman alle, jotka ovat 1) osaston tilat ja turvallisuus, 2) lapsen etu ja säännöt, 3) pysyvyys ja rutiinit, 4) osaston työntekijät ja vanhempana jaksaminen, 5) lapsen vertaiset sekä 6) vankilan ulkopuolinen verkosto ja perhe. Perheosaston tilat koettiin pääsääntöisesti hyväksi ja turvalliseksi lapselle. Osaston arki rakentuu lapsen edun mukaisesti eikä osastolle sijoittumisen koeta vaikuttavan lapseen kovinkaan negatiivisesti. Osaston sisällä muuttaminen sekä vanhemmuuden vaihteleva tukeminen koettiin haastavaksi. Lapsilla on leikkikavereita vaihtelevasti joko osastolla tai vankilan ulkopuolella kerhoissa. Lapset pyrkivät luomaan osaston toisiin lapsiin vahvojakin tunnesiteitä. Yhteyden pitäminen vankilan ulkopuoliseen perheen verkostoon on melko toimivaa ja riittävää, lapsi saattaa kuitenkin vierastaa isäänsä tai erkaantua hieman muusta perheestä.

Avainsanat: perheosasto, vankeusrangaistustaan suorittava äiti, lapsi, kasvuympäristö, sosialisatio, kiintymyssuhde

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	LAPSI VANKILASSA VANHEMMAN KANSSA	6
2.1	LINNASTA VANKILAKSI JA LAPSEN SIOITTUMINEN.....	6
2.2	MIKÄ PERHEOSASTO ON?.....	7
2.2.1	<i>Äiti-lapsi-osastosta perheosastoon</i>	9
2.2.2	<i>Arkea perheosastolla</i>	10
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	14
3.1	SOSIALISAATIO.....	14
3.2	KASVUYMPÄRISTÖ.....	19
3.2.1	<i>Minuuden muodostuminen</i>	20
3.2.2	<i>Psykososiaalisen kehityksen kriisit</i>	26
4	TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	29
4.1	TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	29
4.2	AINEISTON KERUU JA KOKO	29
4.3	AINEISTON ANALYYSI	31
5	TULOKSET	32
5.1	OSASTON TILAT JA TURVALLISUUS	32
5.2	LAPSEN ETU JA SÄÄNNÖT	34
5.2.1	<i>Kasvatussuhde ja kiintymyssuhde</i>	36
5.2.2	<i>Lapsen muisti</i>	39
5.3	PYSYVYYS JA RUTIINIT	39
5.4	OSASTON TYÖNTEKIJÄT JA VANHEMPANA JAKSAMINEN.....	40
5.5	LAPSEN VERTAISET.....	42
5.6	OSASTON ULKOPUOLINEN VERKOSTO JA PERHE	43
5.6.1	<i>Isän rooli</i>	44
5.6.2	<i>Vankilan ulkopuolinen todellisuus</i>	45
6	YHTEENVETO	47
6.1	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	47
6.2	ARVIOINTI JA LUOTETTAVUUS	50
7	LÄHTEET	53

1 JOHDANTO

Vanajan avovankilan perheosasto on kiinnostava ainutlaatuisuutensa sekä merkittävytensä vuoksi. Perheosasto on nykyisellä konseptillaan tuore, eikä sitä ole vielä tutkittu kovinkaan paljoa, etenkin lasten näkökulmasta. Vankilan perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien vanhempien, vankilassa varhaislapsuuttaan elävien lasten sekä heidän perheidensä asema yhteiskunnassamme on melko näkymätön ja perheosasto on monille vielä tuntematon ja vieras käsite, kuten se oli myös minulle ennen tätä tutkielmaa. Tutustuin perheosaston työntekijöihin, vankeusrangaistustaan suorittaviin äiteihin, perheosaston lapsiin sekä yleisesti osaston käytäntöihin ja sain näkökulman perheosaston merkittävyyteen, perhe-elämään monisyisissä elämäntilanteissa sekä lapsen arjen rakentumiseen erilaisessa ja rajoitetussa ympäristössä.

Vasta 2000-luvulla lasten sijoittuminen vankilaan vankeusrangaistustaan suorittavien vanhempien kanssa on herättänyt enemmän mielenkiintoa ja etenkin lasten edut ovat nousseet tärkeään rooliin. Suomessa Rosi Enroos on tutkinut vankien perhesuhteita ja kiinnittänyt huomiota niin vankilassa vanhempien mukana oleviin lapsiin kuin myös lapsiin vankilan ulkopuolella. Yhtenä innoittajani tähän tutkielmaan toimi juurikin Enroosin väitöskirja *Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perheikäytäntöihin* (2015) sekä Enroosin Rikosseuraamuslaitokselle toteuttama tutkimus *Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa* (2008).

Tutkielmassa kartoitetaan perheosastoa ja sen toimintaa yleisesti sekä tuodaan esille perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien äitien kokemuksia vankilan perheosastosta pienen lapsen varhaisena kasvuympäristönä. Tutkielman perusajatuksena on, että lapsen sosialisatiota tapahtuu poikkeuksellisessa kasvuympäristössä, suljetussa instituutiossa ja merkityksellisessä kasvatussuhteessa. Tutkielma alkaa havainnoiden luvussa kaksi, mikä perheosasto oikein on ja miten siellä ollaan ja eletään. Luvussa kolme

käsitellään lapsen kasvuympäristöä sosialisaaion sekä lapsen minuuden kehittymisen kautta. Luvussa neljä esitellään tutkielman metodologia. Luvussa viisi esitellään tulokset sekä käydään läpi kiintymyssuhdetta, lapsen muistia ja isän roolia. Viimeinen tutkielman luku sisältää pohdintaa ja tutkielman arviointia.

Tämä kvalitatiivinen tutkielma mukailee etnografista tapaustutkimusta pyrkien lisäämään tietoisuutta perheosastosta. Aineisto on kerätty maaliskuussa vuonna 2018 haastattelemalla kolmea perheosastolla asuvaa äitiä. Haastattelut toteutettiin keskustelunomaisina teemahaastatteluina, jolloin äideille jäi tilaa kertoa heille merkityksellisistä asioista. Haastattelut nauhoitettiin myöhempää tarkastelua varten. Lisäksi perheosaston käytäntöihin tutustuttiin havainnoimalla sekä keskustelemalla perheosaston työntekijöiden kanssa. Vierailin perheosastolla tutkielmani puitteissa kolme kertaa.

2 LAPSI VANKILASSA VANHEMMAN KANSSA

Tässä luvussa käsitellään lapsen sijoittumista vankilaan vanhemman kanssa. Ensin avataan hieman historiallista näkökulmaa aiheeseen ja tämän jälkeen esitellään eri maiden käytäntöjä ja ikärajoja liittyen lapsen vankilassa sijoittumiseen. Luvussa kerrotaan perheosaston toiminnasta sekä arjen rakentumisesta. Luvussa käsitellään hieman myös ennen perheosastoa ollutta äiti-lapsi-osastoa.

2.1 Linnasta vankilaksi ja lapsen sijoittuminen

Lapsia vanhemman mukana vankilassa on ollut jo pitkään. Käytännöt ovat muovautuneet vuosien kuluessa useaan kertaan ja koko ajan on siirrytty pienin askelin kohti nykyisen kaltaista perheosastoa. Dahl (1960, 87–88) on avannut artikkelissaan vankilan historiaa ja kertoo muun muassa kuinka Hämeen linna on otettu vankilakäyttöön jo vuonna 1836. Vankila toimi naisvankilana. Jo tuolloin yhteiskunta on pitänyt tärkeänä pienen lapsen suhdetta äitiinsä ja siksi alle 2-vuotiaat lapset ovat jo tuolloin saaneet olla vankilassa äidin mukana. Aluksi naisvangit asuivat linnan suuressa salissa, jossa sairaanhoitaja valvoi lapsiaan hoitavia äitejä. Äidit saivat keskittyä lasten hoitoon, eikä velvoitetta muuhun työhön ollut. Myöhemmin vankeusrangaistustaan suorittavien äitien vapaus muusta työstä poistettiin ja perustettiin parvekkeellinen lastenosasto vuonna 1931, mikä tarkoitti vankilan yhteydessä sijaitsevaa erillistä rakennusta. Lastenosastolla toimi pääasiallinen lastenhoitaja ja äidit saivat vain sovittuina aikoina käydä osastolla katsomassa lapsiaan. (Dahl 1960, 87–88.) Myöhemmin vankeusrangaistustaan suorittavien äitien velvoite muuhun työhön jälleen poistettiin ja äideille siirtyi kokonaisvaltainen hoitovastuu lapsestaan.

Lapsen sijoittuminen vanhemman kanssa vankilaan ei ole käytäntönä vain Suomessa. Myös kansainvälisesti kyseinen käytäntö on melko yleinen. Euroopan

maissa säännöt osastolle sijoittumisesta kuitenkin vaihtelevat maasta riippuen. Suomessa perheosastolle sijoittumisen ikärajana pidetään kolme ikävuotta. Suomessa lapsen on siis muutettava pois vankilan perheosastolta ennen kuin hän täyttää kolme vuotta. Saksassa lapsen sijoittuminen vanhemman kanssa vankilaan on sallittua jopa kuusivuotiaaksi saakka, mutta pääsääntöisesti lapset ovat myös Saksassa osastolla yleensä 0–3-vuotiaita. Saksassa on huomattavasti enemmän sijoituspaikkoja vankeusrangaistusta suorittaville äideille ja heidän lapsilleen kuin Suomessa. Myös Italiassa vankilassa lapsen sijoittumisen ikärajana on kuusi vuotta. Ruotsi ja Viro ovat säännöksiltään hyvin samankaltaisia kuin Suomi. Norjassa lasten tuloa vankilaan ei sallita laisinkaan. Norjassa pyritään järjestämään vankeusrangaistusta suorittaville vanhemmille poikkeavia järjestelyjä instituutioissa, jotka eivät ole vankeinhoitolaitoksen alaisia. Suljetuissa vankiloissa Alankomaissa lapsi saa olla vanhemman kanssa yhdeksän kuukautiseksi saakka, mutta lapsen asuminen puoliavoimissa vankiloissa on mahdollista neljään ikävuoteen asti. Myös Portugalissa ja Slovakiassa lapsen sijoittumisen ikäraja on kolme vuotta, mutta joissakin tapauksissa ja tilanteissa sijoittuminen sallitaan viisivuotiaaksi saakka. Muun muassa Bulgariassa, Unkarissa ja Irlannissa vankilassa sijoittumisen ikärajaksi on asetettu yksi vuosi. Useissa maissa lapsen sijoittuminen vankilaan vanhemman kanssa ja mahdolliset poikkeusjärjestelyt tai joustot ikärajoissa päätetään tapauskohtaisesti. (Enroos 2008, 26–32, Enroos 2015, 49–54, childreninprisoners.eu & European union agency for fundamental rights 2017, 52–56.)

2.2 Mikä perheosasto on?

Perheosaston toiminnan järjestää Kanta-Hämeen perhetyö ry, joka on Ensi- ja turvakotien liiton jäsenjärjestö. Ensi- ja turvakotien liitto on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, joka auttaa vaikeissa tilanteissa eläviä perheitä sekä pyrkii kehittämään lapsiperheiden elinympäristöjä ja heitä tukevia palveluita. Vankilan perheosasto on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alla toimiva lastensuojeluyksikkö, jonka toimintaa valvoo ja ohjaa Rikosseuraamuslaitos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos sekä Vuorelan koulukoti noudattaen valtion

koulukotiasetusta. (Kanta-Hämeen perhetyö ry & Arbelin, Puolanne, Stolt & Wikgren 2018.)

Vankilan perheosasto toimii sekä Hämeenlinnan vankilassa, että Vanajan avovankilan vankilassa. Vankilan perheosaston henkilökunta koostuu vastaavasta perhetyön ohjaajasta, kolmesta perhetyöntekijästä sekä neljästä perhetyön ohjaajasta (Arbelin ym. 2018). Lastensuojelu voi sijoittaa perheosastolle vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman kanssa alle 2-vuotiaan lapsen. Lapsen sijoitusta osastolla on mahdollista jatkaa siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Vuonna 2017 mahdollistui myös raskaana olevan vankeusrangaistusta suorittavan äidin sijoittuminen osastolle sosiaalihuoltolain mukaisesti. Lapsen sijoittaminen perheosastolle tulee aina olla lapsen edun mukaista ja jokaisen lapsen ja vanhemman tilanne harkitaan ja arvioidaan yksilöllisesti. Lapset sijoitetaan osastolle lastensuojelulakia noudattaen ja heistä tehdään lastensuojelupäätös samalla tavalla kuin lapsista, jotka sijoitetaan kodin ulkopuolelle. (Rikosseuraamuslaitos 2010 & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Vanhemman ja lapsen sijoittamiseen perheosastolle liittyy paljon lakisääteisiä asioita, joita en tässä tutkielmassa lähde tarkemmin avaamaan, sillä ne eivät ole relevantteja tutkielmani kannalta.

Perheosasto toimii vankilan tiloissa ja vankilan valvonnassa, mutta lapset ovat kuitenkin lastensuojelun asiakkaita. Vanajan avovankilan yksikössä on kymmenpaikkainen perheosasto ja Hämeenlinnan vankilan yksikkö on puolestaan kolmepaikkainen, jonne sijoitetaan tutkintavankeudessa olevia vanhempia. (Rikosseuraamuslaitos 2010 & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Vanajan avovankilan perheosasto toimii rivitalon omaisessa rakennuksessa, jossa vankeusrangaistustaan suorittavat vanhemmat elävät 1–4 henkilön soluasunnoissa lastensa kanssa. Perheosastolla on yksi yksio, jonne voidaan sijoittaa erityisesti osastolle tuleva isä lapsen kanssa. Soluissa on yhteiset pesutilat sekä yhteinen keittiö ja jokaisella vankeusrangaistusta suorittavalla vanhemmalla on oma huone. Osastolla on myös yhteinen olohuone, jossa on lasten leluja ja muun muassa sohvia oleskeluun. Perheosastolla on vapaassa käytössä myös rajattu ulkoilualue.

Perheosastolle on vuosittain sijoitettuna noin 20 lasta vankeusrangaistustaan suorittavan vanhemmansa kanssa. Useimmat lapset ovat osastolle sijoittuessaan vain muutaman kuukauden ikäisiä. Sijoitukset

perheosastolla ovat monen lapsen kohdalla hyvin lyhyitä ja kestävät mahdollisesti vain noin 1–5 kuukautta. Perheosastolla on kuitenkin usein myös lapsi, jonka sijoitus kestää kokonaisuudessaan kolme vuotta. (Wikgren 2020, henkilökohtainen tiedonanto.)

2.2.1 Äiti–lapsi-osastosta perheosastoon

Ennen perheosaston toiminnan alkamista lapsen oli mahdollista sijoittua vankilaan vanhemman kanssa äiti–lapsi-osastolle, joko Vanajan avovankilaan tai Hämeenlinnan vankilaan. Äiti–lapsi-osaston aikana toiminta ei kuitenkaan painottanut lapsen etua, lapsista ei pidetty järjestelmällisiä tilastoja eivätkä lapset olleet juurikaan näkyvissä vankeinhoidon konventioissa. Lapsen sijoittamiseen äiti–lapsi-osastolle vaikuttivat tuolloin äidin päätöksen lisäksi arvio lapsen iästä suhteessa tuomitun äidin tuomion pituuteen sekä vapaiden paikkojen määrä osastolla. Päihitteettömyyttä on myös pidetty ehtona osastolle pääsyyn. Vangit, jotka ovat sijoitettu vankilaan ennen 1.10.2006, ilmoittivat lapsen tulosta mukanaan kihlakunnanvirastoon, josta asia tiedotettiin vankilalle. (Enroos, Pösö & Vierula 2006a, 45–48.) Vankeuslain uudistuttua lokakuussa 2006 lapsen sijoituspäätöksen äiti–lapsi-osastolle tekivät vankilaviranomaiset kuultuaan kuitenkin ensin lastensuojeluviranomaisia. Vuonna 2010 tulleen lainsäädännön muutoksen myötä päätöksen lapsen sijoittamisesta perheosastolle tekee lastensuojeluviranomainen saatuaan lausunnon rikosseuraamuslaitokselta.

Lasten näkymättömyys äiti–lapsi-osastolla sysäsi osakseen liikkeelle muutostyön, jonka tavoitteena oli luoda lasten edun huomioimisesta normi lapsen tullessa vanhemman kanssa vankilaan. Vanajan vankilan johtajan Kaisa Tammi-Moilasen mukaan ennen perheosastoa äidit vain tupsahtivat vankilan portille lapsi mukanaan. Vankien lomakkeissa ei ollut tilaa kirjata tietoa lapsesta, eikä heistä voitu kirjata tietoja vankitietojärjestelmään, sillä he eivät olleet vankeja. Vankilan tiedot lapsesta perustuivat usein vain siihen, mitä äiti oli itse kertonut. Osastolla ei myöskään ollut tuolloin henkilökuntaa, jotka seuraisivat äidin vanhemmuutta tai antaisivat tukea. (Wikgren, henkilökohtainen tiedonanto 2018 & Enroos 2008, 82–83.)

Vankeinhoidon säännösten sekä lapsilainsäädännön pohjalta äiti–lapsi-osastolla olleiden lasten arki olisi tullut rakentaa lapsen edun mukaisesti.

Osastolla oli kuitenkin tullut tietoon tilanteita, joissa muun muassa lapsen perustarpeita oli laiminlyöty, eikä näin ollen lapsen edun sääntö täyttynyt. Myös vanhempansa kanssa vankilassa sijoittuvan lapsen perus- ja ihmisoikeuksien tulisi toteutua, mutta vankilaviranomaisilla on kuitenkin lupa rajoittaa vankina olevan äidin arkea, jonka vuoksi myös lapsen oikeudet ovat saattaneet rajoittua. (Enroos, Pösö & Vierula 2006b.) Lapsen edun parantamiseen, lasten näkyväksi saamiseen sekä vanhemmuuden ja perheiden tukemiseen vankiaikana nähtiin monia syitä ja nykyisin toiminnassa oleva perheosasto syntyikin melko nopeasti vuonna 2010.

2.2.2 Arkea perheosastolla

Perheosastolla eletään lapsen edun ja rytmin mukaisesti, kuitenkin vankilan sääntöjä noudattaen. Perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavilla vanhemmilla on käytössään osaston tilojen sekä piha-alueen lisäksi lenkipolku, laavu, vankilan kuntosali sekä perhetalo. Nämä toiminnot ovat käytössä myös vankilan muille vangeille. Kuitenkin perheosastolla olevan vanhemman esimerkiksi lenkipolulle ja laavulle mentäessä on ilmoitauduttava ensin vankilan päätalolla. Ulkoilu perheosastolla on sallittua milloin vain, mutta lapset eivät saa olla tekemisissä osaston ulkopuolisten vankien kanssa. Vaikka kuntosali on vankilan rakennuksessa, perheosaston vanhemmat voivat ottaa kuntosalille mukaan vainuissa nukkuvan lapsen ja jättää vaunut esimerkiksi pukuhuoneeseen. (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2017.) Perhetalolla järjestetään etukäteen sovittavia perhetapaamisia vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman ja lapsen sekä muun perheen kanssa. Perhetalolle mahtuu samaan aikaan neljä perhettä. Myös perhetapaamisia järjestetään Vanajan vankilan kaikille vangeille vankilan perheosaston vanhempien lisäksi.

Perheosastolla on henkilökuntaa paikalla joka päivä kello 7–22 ja arjen rytmi on osastolle sijoittuneiden vanhempien mukaan melko samanlainen kuin kotiympäristössä. Arkiaamuisin kello 9.00 perheosaston olohuoneessa pidetään päivänavaus, jossa käydään läpi mitä vanhemmat ovat suunnitelleet omaan ja lapsen päivään, joskus saatetaan laulaa jotakin ja kuullaan myös työntekijöiden päivän suunnitelmat. Muuten päivät osastolla ovat melko vapaita. Toiset osaston vanhemmista lapsineen käyvät ulkoilemassa tai salilla, kun toiset taas viettävät

aikaa osastolla. Osastolla on hiljainen aika joka päivä kello 11.30–13.30, jolloin vanhemmat ja lapset ovat omissa soluissaan tai ulkoilevat. Hiljaisena aikana solujen väliset ovet pidetään lukittuina, joten olohuoneeseen pääsyä ei hiljaisena aikana ole. Ruokailu osastolla tapahtuu vanhempien ja lasten omissa soluissa. Tutkielman aineisto on kerätty vuonna 2018 ja tuolloin useimmat vanhemmista tekivät ruuan itse, mutta osastolle oli myös mahdollisuus tilata ruoka vankilan keittiöltä. Jokaisella perheosaston vanhemmalla oli kullakin vuorollaan ruoanhakuvuoro. Ruoka asetettiin tarjolle olohuoneen pöydälle. Perheosastolla ruokailun osalta tilanne on muuttunut paljon vuoden 2018 jälkeen ja nykyään ruokailumahdollisuus vankilan puolelta on kokonaan poistunut. Jokainen perheosaston vanhempi valmistaa oman ja lapsensa ruuan itse solun keittiössä. Solujen siivous tapahtuu sovitusti joko vuorolistan tai erillisen sopimuksen mukaan. Olohuone siivotaan perjantaisin tai viikonloppuisin osaston vanhempien aikataulujen puitteissa. (Kanta-Hämeen perhetyö ry 2017 & Wikgren 2020, henkilökohtainen tiedonanto.) Jokaisen vanhemman tulee käydä iltaisin tiettyinä aikoina ilmoittautumassa vankilan päärakennuksessa. Vankilan vartija käy tarkistuskierroksella perheosastolla iltaisin. Vartijan tarkistuksen aikana kaikkien tulee olla omissa soluissaan ja yhteiset tilat tulee olla siistittyinä.

Jokaisella Vanajan vankilan vangilla sekä vankilan perheosaston vanhemmalla on mahdollisuus läheisten tapaamisiin sekä lomiin. Vanhemmalla ja lapsella on mahdollisuus sukulaisten, muun perheen ja ystävien tapaamiseen kaksi kertaa kuukaudessa kahden tunnin ajan. Perhetapaamisia perhetalolla järjestetään vapaiden aikojen puitteissa perheosaston vanhemmille joko kahden, kolmen tai neljän viikon välein. Perhetapaamiset kestävät usein yhden tai kaksi yötä, jolloin perhe saa viettää yhteistä aikaa. Perhetapaamisia järjestetään myös vankilan muille vangeille perheosaston vanhempien lisäksi. Vankeusrangaistusta suorittavilla vanhemmilla on myös lomapäiviä käytettävissä. Jokaiselle vanhemmalle annetaan lomaa kolme päivää kahdessa kuukaudessa. Jokaisella perheosaston vanhemmalla on käytössään myös puhelin, jolla voi soittaa puheluita kotiin esimerkiksi vanhemmille lapsilleen. Puhelimessa puhuminen osastolla on sallittua vanhemman omassa huoneessa tai pihalla, jolla pyritään turvaamaan perheosastolla sijoittuneiden yksityisyydensuojaa. Perheosastolle sijoittuneet lapset voivat käydä lomilla esimerkiksi isovanhempiensa luona myös itsenäisesti. Lapsen lomat saattavat kestää useitakin päiviä.

Jokaisella perheosaston vanhemmalla on kaksi omatyöntekijää, joiden kanssa voi sopia lastenhoitoapua tunniksi viikossa. Tämän tunnin tarkoitus olisi antaa osaston vanhemmille hetkeksi täysin omaa aikaa. Lapsen hoitovastuu perheosastolla on kokonaan lapsen vanhemmalla, mutta osaston työntekijät auttavat päivittäin lasten hoidossa, jotta osaston vanhemmat pääsevät käymään esimerkiksi kuntoutushenkilön luona tai terveydenhuollossa. Usealla perheosaston vanhemmalla jää usein tunnin omatyöntekijän tunti käyttämättä, sillä lapsi on muutenkin hoidossa paljon osaston työntekijöillä. (Wikgren 2020, henkilökohtainen tiedonanto.) Toiselle perheosaston vanhemmalle lasta ei saa jättää hoitoon kuin lyhyeksi aikaa, esimerkiksi suihkussa käynnin ajaksi. Omatyöntekijöiden kanssa tehdään myös vankiajan suunnitelmaa ja mietitään mihin aktiviteetteihin lapsen kanssa voisi osallistua. Perheosastolla pyritään mahdollistamaan lapselle mahdollisimman normaali arki ja sen vuoksi vankilan ulkopuoliset ryhmät kuten vauvauinti tai lasten leikkikerho ovat suosittuja.

Vankilan perheosastolla pyritään tukemaan jokaiselle osaston vanhemmalle ja lapselle rakentuvaa arkea ottaen huomioon hyvät arkirutiinit sekä vuorokausirytmit. Perheosastolla tuetaan ja huomioidaan myös jokaisen osastolla asuvan vanhemman ja lapsen perhekulttuurin mukaisia juhlapyyhiä pyrkien luomaan perheille esimerkkiä yhteisten perinteiden juhlimisesta. (Wikgren 2020, henkilökohtainen tiedonanto.)

Jokaisen vanhemman ja lapsen päivä osastolla rakentuu pitkälti omien aikataulujen mukaan. Päivään saattaa kuulua osastolla oloa, ulkoilua, ruoanlaittoa, leikkimistä, erilaisissa kerhoissa käymistä, esimerkiksi muskariin osallistuminen, mahdollinen perhetapaaminen, kaupassa käynti tai ryhmäliikuntaa. Perheosaston vanhemmat osallistuvat niin vankilan kuin perheosaston järjestämään toimintaan, mikä käsittää muun muassa erilaisia toimintapäiviä ja ryhmiä. Vanhemmat osallistuvat vankilan kuntouttavaan toimintaan sekä perheosaston järjestämään vauvaperhekuntoutukseen. (Wikgren 2020, henkilökohtainen tiedonanto.) Perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavat vanhemmat käyvät kaupassa aina kerran viikossa. Osastolta järjestetään muutama eri kauppareissu, joihin osallistuu aina osa osastolle sijoittuneista vanhemmista kerrallaan. Perheosaston vanhemmat ja lapset menevät kauppaan osaston työntekijän kanssa yhteisellä autolla.

Kauppaostokset tehdään kahden tunnin aikana marketissa ja myös pikaruokaravintolassa on mahdollista käydä.

Perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittaville vanhemmille tehdään yksilöllinen rangaistusajansuunnitelma. Perheosastolla olevien vanhempien on tarkoitus ryhtyä prosessoimaan tapahtuneita tapahtumia sekä elämäänsä liittyviä asioita niin vankilan kuntoutushenkilökunnan kuin myös perheosaston omatyöntekijöiden kanssa. Perheosaston vanhemmille suunnitellaan myös mahdollisuus osallistua erilaisiin päihdeohjelmiin ja kuntoutuksiin. Suunnitelman noudattaminen ja erilaisiin kuntoutuksiin ja ohjelmiin osallistuminen parantaa vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman mahdollisuutta päästä suunnitellusti koevapauteen. Perheosaston vanhemmille järjestetään välillä myös mahdollisuuksia osallistua erilaisiin leireihin. Yksi esimerkki tästä on parisuhdeleiri, joka kestää melkein viikon. Vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman muu perhe osallistuu myös leirille ja päivisin järjestetään erilasta parisuhde toimintaa. Lastenhoito järjestetään tuoksi ajaksi osaston puolelta. Illat perheet saavat olla perhetalolla yhdessä. Perheosastolla järjestetään myös toimintaa liittyen muun muassa käsitöihin, askarteluun, rentoutukseen sekä varhaiseen vuorovaikutukseen (Wikgren 2020, henkilökohtainen tiedonanto).

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Vankilan perheosastolla lapsen varhaista kehitystä tapahtuu erityisessä sosiaalisessa instituutioissa, poikkeuksellisessa kasvuympäristössä ja tietynlaisessa kasvatussuhteessa. Lapsen kehitykseen vaikuttavat poikkeavat tekijät ovat merkityksellisiä niin lapsen yksilönä kuin yhteiskunnankin kannalta. Lapsen sosialisatiota tapahtuu suljetussa instituutiossa, johon vaikuttaa useat seikat. Tutkielmassani olen rajannut tarkastelun sosialisatioon, kasvuympäristöön sekä kasvatus- ja kiintymyssuhteeseen. Aloitan tarkastelun enemmän sosiologisella otteella, josta siirryn kohti psykologisempaa näkökulmaa. Vankilan perheosastolla lapsen sijoitus on mahdollista siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta ja sen vuoksi on relevanttia avata myös lapsen varhaista kehitystä ja muistia, jotka osaltaan vaikuttavat vahvasti kyseiseen ikärajaan.

3.1 *Sosialisaatio*

Sosialisaatiota käsitellessäni on tärkeää ensin pohtia, miten sosialisatio mielletään tässä yhteydessä. Sosialisatiota käsitetään jokseenkin eri näkökulmista eri tieteenaloista riippuen. Sosiologiset muotoilut painottavat sosialisatian yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä näkökulmia ja psykologiset näkökulmat painottavat puolestaan enemmän yksilöä ja identiteettiä. Èmile Durkheim toi sosialisatian käsitteen 1800–1900-lukujen vaihteessa teoksissaan pinnalle, josta se siirtyi myös pedagogiseen kieleen. (Siljander 1997, 7–13 & Siljander 2015, 45–46.) Durkheim edusti pääasiassa sosialisatian sosiologista näkökulmaa ja sen painotuksia, mutta tässä työssä mielletään myös psykologisten näkökulmien huomiot merkitykselliseksi osaksi tarkastelun lähtökohtia.

Sosialisaatio on eräänlainen tapahtumien ketju, jossa lapsi omaksuu kulttuurinsa, perheensä ja yhteiskuntansa hyväksymiä käyttäytymismalleja (Mussen 1979, 78). Sosialisaatio käsittää ne kaikki sosiaaliset, materiaaliset sekä kulttuuriset vuorovaikutukset, joiden avulla yksilö kasvaa osaksi yhteiskuntaa ja omaksuu tietynlaisen toimintakyvyn (Siljander 1997, 10).

Ihmislapsi poikkeaa muista eläimistä siinä, että syntyessään ihmislapsi on vielä melko paljon muokattavissa. Toki tietyt geneettiset perimät ja kyvyt ovat niin sanotusti valmiina, mutta muun muassa lapsen kokema kulttuuri vaikuttaa hurjasti siihen, millaiseksi lapsi kehittyy ja millaisia tapoja, arvoja ja uskomuksia hän omaksuu, sekä millaisia persoonallisuuden piirteitä hänelle kehittyy (Mussen 1979, 77–86). Vankilan perheosasto on omanlaisensa sosiaalinen ympäristö, jonka käyttäytymispiirteet lapsi omaksuu sosialisaatioprosessissaan, etenkin mikäli lapsen sijoitus perheosastolla on pitkäkestoinen. Toisaalta voidaan ajatella vankilan perheosastolla yhdistyvän usea erilainen kulttuuri ja osastolla kasvava lapsi saattaa olla jopa jonkinlaisessa ristipaineessa ympärillään oleviin perheisiin ja heidän kulttuureihinsa nähden. Mussen (1979, 79–81) jäsentää kuinka jokaisella kulttuurilla on omat tavat lastenkasvatukseen, joilla pyritään saamaan lapsista kuhunkin kulttuurin sopiva yksilö. Perheosastolla kasvavat lapset kohtaavat kulttuurin myös vankilan ulkopuolella ja näin ollen joutuvat punnitsemaan eroja vankilan sisäisen ja ulkoisen kulttuurin välillä. Voidaan olettaa, että vankilan perheosastolla tapahtuva lapsen sosialisaatioprosessi ei ole niin yksiselitteinen ja suoraviivainen, kuin ilman vankilan kaltaista instituutiota kasvavilla lapsilla. Toisaalta vankilan perheosaston arki voi myös vahvistaa lapsen sosialisaatioprosessia ja edistää muun muassa joidenkin arvojen vahvistumista ja kehittymistä.

Berger ja Luckmann (1994, 13) havainnollistavat tiedon ja todellisuuden suhdetta ja kuvaavat muun muassa miten ”rikollisen tieto eroaa rikostutkijan tiedosta”. Tieto on osa todellisuuden rakentumista ja näin voidaan olettaa todellisuuden muodostuvan eri tavoin yhteiskunnallisesta asemasta riippuen (Berger ym. 1994, 13). Todellisuudella tässä yhteydessä käsitetään yksilön tulkintaa jokapäiväisestä elämästä, johon liittyy myös henkilökohtainen merkittävyys. Yksilön todellisuus luo yksilölle yhtenäisen maailman ja ymmärryksen siitä. Yksilön jokapäiväiseen elämään ei liity ainoastaan yksilön

tulkinnat, vaan jokapäiväinen elämä muodostuu myös yksilön omasta ajattelusta sekä toiminnasta. (Berger ym. 1994, 29–30.)

Voidaan pohtia, millainen todellisuuskäsitys vallitsee vankilassa ja vankilan perheosastolla ja millainen puolestaan vankilan ulkopuolella yhteiskunnassa. Lapsen varttuessa vankilan perheosastolla on ilmeistä, että lapsi kokee perheosaston arjen todellisuutena. Osana lapsuudessa tapahtuvaa yksilön ensimmäistä sosialisatiota, primaarisosialisatiota, lapsi oppii ja sisäistää perheosaston ”oikeaksi maailmaksi”. Lapsi samaistuu elämässään mukana oleviin läheisiin ihmisiin ja heidän käyttäytymismalleihinsa rakentaen tämän avulla omaa identiteettiään. Lapsi ikään kuin rakentaa läheistensä todellisuudesta omaa todellisuuttaan. (Berger ym. 1994, 147–152.)

Primaarisosialisatiossa samaistumisen avulla syntynyt lapsen todellisuus kiinnittyy vahvasti tietoisuuteen ja siksi pysyy merkityksellisenä koko elämän ajan. Sekundaarisosialisatiossa lapsi kohtaa primaarisosialisatiossa muodostamastaan perusmaailmasta poikkeavia tekijöitä, joiden prosessoiminen saattaa horjuttaa ja muokata perusmaailmaa, sillä jokainen uusi kokonaisuus tulee käsitellä ja rakentaa perusmaailmasta käsin. Lapsi ei osaa nähdä maailmalleen ja muodostuvalle todellisuuskäsitykselleen vaihtoehtoisia muotoja. Primaarisosialisatiossa, samaistumisen lisäksi, lapsi luo subjektiivisia merkityksiä objektiivisista tapahtumista ja ympäristöstä käsin. (Berger ym. 1994, 147–166.) Lapsen sosialisatio ei ole siis vain läheisten ja ympäristön vaikutusta vaan myös lapsen aktiivista toimintaa. Myös Piaget [1972] on luonut teorian, jota mukailien lapsen sosialisatioon vaikuttaa ulkoisen sosiaalisen järjestelmän lisäksi lapsen oma ajattelu ja maailman jäsentäminen itsenäisesti (McGurk 1982, 271–280).

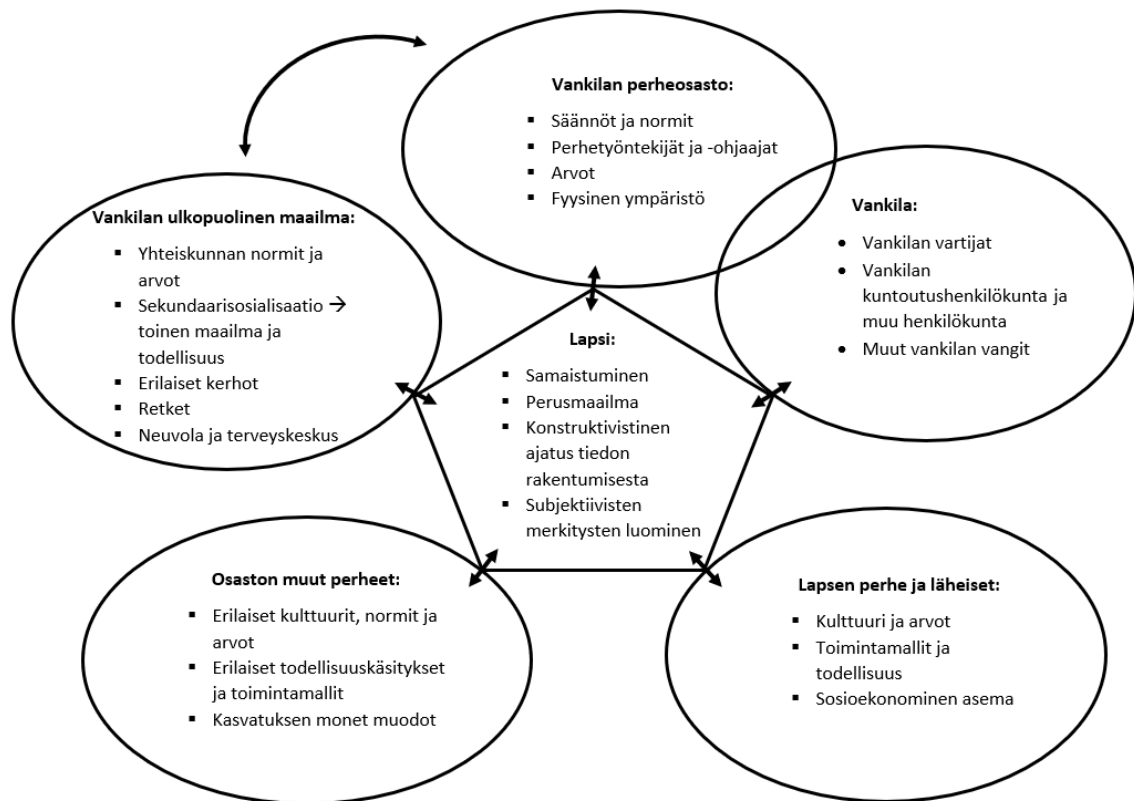
Normit ja käyttäytymismallit siis rakentuvat subjektiivisesti. Normien sisäistämisessä tärkeässä asemassa ovat lapsen läheiset. Mitä useampi läheinen toistaa lapselle tietyn käyttäytymismallin, sitä todennäköisemmin malli yleistyy lapselle normiksi (Berger ym. 1994, 151). Vankilan perheosastolla lapsella on tavallisessa arjessaan mukana kuitenkin vain yksi läheinen, joten voidaanko ajatella normien muodostumisen ja todellisuuden sen myötä olevan heikompaa? Toisaalta perheosastolla lapsi saattaa kohdata erilaisia toimintamalleja ja normeja, niin perheosaston työntekijöiltä, vartijoilta, muilta perheosastolle sijoittuneilta äideiltä kuin myös heidän lapsiltaan. Myös vankilan

ja perheosaston säännöt luultavasti ohjaavat tietynlaisten normien muodostumiseen ja joitakin normeja kumpuaa myös yhteiskunnasta vankilan ulkopuolelta. Aiheuttaako erilaisten normien vahva läsnäolo arjessa vaikeuksia lapsen normien kehityksessä ja hidastaako tämä osittain lapsen sosialisointiprosessia? Tämä on hyvä kysymys, mutta tässä tutkielmassa en pysty muodostamaan vastausta tähän kysymykseen.

Mikäli lapsen sijoitus perheosastolla kestää lapsen syntymästä aina kolmeen ikävuoteen saakka, muodostunee lapsen todellisuus vankilan perheosaston arjen, normien ja kulttuurin mukaan. Näin ollen primaarisosialisaatiota mukailen lapsi saattaa pitää vankilan muodostamaa maailmaa ainoana oikeana maailmana. Perheosastolle sijoituksen aikana lapsi on kuitenkin kosketuksissa myös vankilan ulkopuoliseen maailmaan ja kokee näin ollen vankilan perheosaston maailman ja todellisuuden lisäksi myös toisen maailman ja todellisuuden. Herää kysymys kulkeeko lapsilla, joiden sijoitus perheosastolla on pitkäaikainen primaari- ja sekundaarisosialisaatio päällekkäin ja muodostuuko pitkäaikaissijoitetuille lapsille niin selkeää perusmaailmaa kuin vankilan ulkopuolella kasvaville lapsille. Mahdollisesti sirpaleiseksi jäänyt lapsuudessa muodostunut perusmaailma saattaa horjuttaa lapsen ja nuoren kehittymistä ja kasvamista osaksi yhteiskuntaa. Lapselta puuttuu näin vakiintumaton perusmaailma, jonka avulla ja varjolla hän pystyisi jäsentämään asioita. Löyhä perusmaailma saattaa helpommin houkutella myöhemmin elämässä erilaisiin kokeiluihin ja oman identiteetin ja maailman etsimiseen. Perusmaailman heikkous saattaa kuljettaa myös yhteiskuntamme yleisesti hyväksytyjen normien ulkopuolelle.

Lapset, joiden sijoitus vankilan perheosastolla on lyhytkestoisempi, muutamasta kuukaudesta mahdollisesti vuoteen, rakentavat todellisuutta ja oikeaa maailmaa vankilan ulkopuolella eletystä todellisuudesta, yhteiskunnastamme ja sen normeista. Lapset kuitenkin kokevat perheosastolle sijoituksen aikana myös vankilan todellisuuden ja maailman, mutta riittääkö lyhyt sijoitus muokkaamaan heidän todellisuuskäsitystään. Edellä on eritelty vankilan todellisuus ja vankilan ulkopuolinen todellisuus, mutta painottaen kuitenkin näiden todellisuuksien kulkemista koko ajan rinnakkain sekä näiden vahvaa vuorovaikutusta toisiinsa.

KUVIO 1. Lapsen socialisaatioon ja normeihin vaikuttavia tekijöitä ja niiden vuorovaikutus

Kuviossa 1 on havainnollistettu lapsen socialisaatioon ja normien muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä vankilan perheosastolla. Lapsi on kaiken keskiössä ja vuorovaikutuksessa niin vankilan perheosastoon, vankilaan, vankilan ulkopuoliseen maailmaan, omaan perheeseen ja läheisiinsä sekä perheosaston muihin perheisiin ja lapsiin. Myös kaikki lapsen ympärille sijoittuneet osa-alueet ovat vuorovaikutuksessa lapseen. Vankilan ulkopuolinen maailma, vankilan perheosasto sekä vankila ovat vahvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa nähden. Vankilan ulkopuolinen maailma luo tietynlaisia vaatimuksia ja olettamuksia vankilan perheosastolle sekä vankilalle, sama pätee myös toisin päin. Vankilan ulkopuolinen maailma ohjaa vankilan toimintaa ja vankila itsessään luo ulkopuoliseen maailmaan mielikuvia, vaatimuksia tietyistä normeista ja ehkä jopa pelkoa. Laajemmassa mittakaavassa voidaan mieltää myös rikollisuuden, lakien, rankaisemisen ja tasa-arvon liittymistä kuvioon.

3.2 Kasvuympäristö

Yhteiskunnallisissa keskusteluissa on jonkin verran noussut esiin varhaiskasvatuksen ja päivähoidon kasvuympäristöt ja usein on pohdittu niiden muokkaamista mahdollisimman paljon lasta palvelevaksi. Päivähoitopaikalta vaaditaan usein kodinomaisuutta ja turvallisuutta, sillä lapsi viettää siellä ison osan päivästä ja näin sitä voisi kuvata lapsen toiseksi kodiksi. Vankilan perheosasto kuitenkin on lapsen koti, joten perheosaston kasvuympäristön pohtiminen on tärkeää. Kasvuympäristöistä lapselle tärkein on juurikin koti, joka luo muiden ympäristöjen kanssa kokonaisuuden lapsen arkeen. Lapsen pahoinvoinnin estämisessä olennaisessa osassa on kasvuympäristöjen tukeminen ja niiden toimiminen yhdessä. (Määttä & Rantala 2016, 83.)

Lapsella huomio kiinnittyy usein eri asioihin kuin aikuisella ja eläminen ympäristössä tapahtuu eri näkökulmasta, joten kasvuympäristön täysi hahmottaminen etenkin pienen lapsen silmin on haastavaa. Alle kolmevuotiaat lapset toimivat hyvin kokonaisvaltaisesti ja rakentavat yhteyden ympäristöönsä kaikkien aistien kautta, joten on tärkeää muistaa kasvuympäristön olevan paljon muutakin kuin fyysinen tila. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 30.) Lapsi on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja niin lapsi kuin ympäristö vaikuttavat vahvasti toisiinsa. Lapsen kehityksen kannalta merkittäviä asioita ympäristössä ovat muun muassa suhteet vanhempiin ja muihin läheisiin, kodin ulkopuoliset sosiaaliset verkostot, vanhempien omat ja lapsen kohtaamat arvot, perheen asuinympäristö ja kulttuuri, sosioekonominen ja ekonomisen asema, lasta ympäröivä esineympäristö ja mahdollinen altistuminen stressitekijöille. (Mielenterveystalo.fi, Piironen-Malmi ym. 2008, 30 & Ahlqvist-Björkroth, Airo, Isosävi, Lindblom, Korja, Pyhälä & Salo 2019.) Kasvuympäristön käsitettä lähestytään tässä tutkielmassa lapsen psykososiaalisten kriisien sekä lapsen oman kokemuksen kautta hyödyntäen Erik H. Eriksonin sekä Daniel Sternin teorioita.

Sosiaalinen kasvuympäristö sisältää lapseen suoraan ja epäsuorasti kohdistuvat sosiaaliset suhteet ja niiden muodostaman turvallisuuden tunteen lapsen arkeen. Sosiaaliseen kasvuympäristöön liittyy myös lapsen luottaminen lähellä oleviin aikuisiin ja siihen, että lapsen tarpeet täyttyvät. Kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana lapsen sosiaalinen uteliaisuus on

voimakkaimmillaan ja lapset ovat hyvin vastaanottavaisia. (Piironen-Malmi ym. 2008, 30–32.) Fyysinen kasvuympäristö sisältää muun muassa ympäröivän esineympäristön, tilat ja niiden monipuolisen käyttämisen, lelut ja virikkeet, kodin ulkopuolisen ympäristön ja niiden tuomat tilat, mahdollisuuden turvalliseen liikkumiseen, lepoon ja tutkimiseen sekä ympäröivän ympäristön ulkona (Tampereen kaupunki 2018). Psykkiseen kasvuympäristöön tämän tutkielman puitteissa mielletään kuuluvaksi puolestaan muun muassa yleinen ilmapiiri, lapsen turvallisuuden tunne ja rutiinit, vanhemman tarjoama tuki kasvulle ja näin vanhempana jaksaminen, tunteiden turvallinen harjoittelu sekä kehittyvä kuva itsestä ja omista taidoista ja kyvyistä. (Lasten mielenterveystalo.)

3.2.1 Minuuden muodostuminen

Fyysinen, psyykinen sekä sosiaalinen kasvuympäristö muodostavat vankilan perheosaston kulttuuria ja ovat osa sitä todellisuutta, jota lapsi rakentaa osana sosialisatioprosessiaan. Sosialisatioprosessiin liittyy niin sosiologiset kuin psykologiset seikat. Sosialisatioprosessissa yhteisöllä, ympäristöllä ja yhteiskunnalla on suuri merkitys, mutta myös lapsen muodostuva identiteetti, minuuden rakentuminen ja varhainen kehittyminen ovat merkityksellisessä osassa.

Daniel Sternin minuuden muodostumisen teoriassa on viisi kokemusmaailmaa, jotka etenevät vaiheittain lapsen kasvaessa. Teoria on vahvasti kytköksissä lapsen kasvuympäristöön ja lapsen omiin kokemuksiin. (Stern 1992, 15–43.) Ensimmäisessä kokemusmaailmassa lapselle muodostuu mahdollisuus ja hänelle syntyy kyky olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Ensimmäisen kokemusmaailman Stern on nimittänyt tunteiden maailmaksi, joka kuvastaa sitä täysivaltaisuutta, jolla lapsi vastaanottaa tietoja ympäristöstään. Tunteiden maailmassa lapsi käsittelee havaintojaan kaikilla aisteillaan, joka mahdollistaa intensiivisen tunteen heräämisen ja näin lapsen mielenkiinnon suuntautumisen ympäristöön. Lapsen muodostama intensiteetti kertoo lapselle, tulisiko kyseistä havaintoa lähestyä ja tutkia vai mieluummin välttää. (Stern 1992, 15–54.) Tämän intensiteetin valossa voidaan ajatella, että jo hyvin pienen lapsen ympäristön olisi hyvä sisältää paljon erilaisia muotoja, värejä, pintoja ja ääniä, jotta lapsi saisi kokemuksen mahdollisimman monesta intensiivisestä tunteesta.

Mikäli ympäristö ei herätä lapsessa vahvoja tunteita, ei hän kiinnostu ympäristöstä eikä pyri tutustumaan siihen. Tunteiden maailma ajoittuu lapsella noin kuusiviikkoisesta aina neljän kuukauden ikään saakka.

Vankilan perheosasto on esineympäristöltään melko pelkistetty ja erilaisia värejä, muotoja ja pintoja on niukasti. Osaston fyysisen ympäristön suunnittelussa ja ehostuksessa olisi hyvä ottaa huomioon vauvan minuuden kehitys, ympäristö aspekti huomioiden. Erilaiset visuaaliset elementit on helppo lisätä ympäristöön ja niillä voi olla suuri vaikutus johonkin osastolla asuvaan lapseen. Perheosastolla järjestetään kuitenkin erilaisia vauvoille suunniteltuja toimintoja, kuten vauvasirkusta, joka antaa aivan uudenlaisia virikkeitä pienelle lapselle ja mahdollisuuksia niin aistien kuin motoriikankin kehitykselle. Vankilan perheosastolla on tärkeä pohtia niin vastasyntyneen vauvan kuin myös kaksi vuotiaan lapsen tarpeita, jotka poikkeavat toisistaan merkityksellisesti. Pienen lapsen ympäristön hahmottaminen ulottuu vasta lähimaailmaan ja näkökyky, etenkin kaukonäkö, on rajallinen ja siksi tulisi huomioida myös lapsen mahdollisuus päästä tarkastelemaan elementtejä läheltä (Stern 1992, 15–43). Lapsen itsensä sisällä kokemat tunteet kuten nälkä, pelko, ahdistus ja väsymys vaikuttavat lapsen kokemusmaailmaan. Mikäli lapsi joutuu jatkuvasti keskittymään sisällään tapahtuviin asioihin, kuten nälän aiheuttamaan kipuun, estää se lapsen huomion kiinnittymisen ympäristöönsä ja saa maailman näyttämään lapsen silmistä katsottuna rikkonaiselta. (Stern 1992, 44–54.) Osaksi edellä mainitusta syystä ehjä lapsen kiintymyssuhde osastolla olevaan vanhempaan on erittäin merkityksellinen. Kiintymyssuhteeseen palataan tutkielman tulokset osiossa tarkemmin.

Sternin toinen kokemusmaailma on lähin sosiaalinen maailma, joka liittyy vahvasti sosiaaliseen kasvu-ympäristöön, sillä tässä maailmassa lapsella muodostuu taito sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Lähin sosiaalinen maailma ajoittuu noin neljän kuukauden iästä vuoden ikäiseen saakka. Lapsella kehittyä lähimmäisessä sosiaalisessa maailmassa taito ei-verbaaliseen vuorovaikutukseen, joka mahdollistaa täydellisen sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittamisen ilman objektin mukanaan tuomaa häiritsevyyttä. Lapsen opittua ei-verbaalisen vuorovaikutuksen, on siihen päälle helppo rakentaa monimutkaisempaa vuorovaikutuksen verkostoa. Lapsi oppii hahmottamaan, että hän on aktiivinen toimija ja erillinen muista ihmisistä. Hän ymmärtää sosiaaliseen maailmaan

kuuluvan kaikki ne läheiset ihmiset, jotka ovat hänen arjessaan mukana. (Stern 1992, 57–65.)

Vankilan perheosastolla lapsen sen hetkiseen sosiaaliseen maailmaan kuuluu monta aikuista ja monta lasta, joiden kanssa ollaan väistämättä päivittäin tekemisissä. On myös mielenkiintoista pohtia, miten mahdollisesti kotona oleva muu perhe, isä ja sisarukset, eivät välttämättä lapsen mielessä jäsenny sen hetkiseen sosiaaliseen maailmaan. Lapsi saattaa pyrkiä rakentamaan esimerkiksi sisarussuhdetta muistuttavaa vuorovaikutusta osastolla olevan lapsen kanssa. Osastolla on tärkeää pyrkiä luomaan lapselle monipuolisia sosiaalisia kontakteja ja mahdollisuuksia huomioiden, että lapsi kykenee muodostamaan vuorovaikutuksen vielä oikeastaan vain lähikontaktissa.

Myös sosiaalisen maailman eheään muodostumiseen vaikuttaa lapsen vanhemman aktiivinen läsnäolo. Mahdollinen vanhemman henkinen poissaolo tai paha olo heijastuneena lapseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittyminen lapsella on vaarassa (Stern 1992, 64). Osastolla työntekijät pyrkivät olemaan aktiivisesti läsnä ja apuna, jolloin vaikeimmissa tilanteissa lapsi pystyy luomaan vuorovaikutusta vaikkapa osaston hoitajaan ja näin lapsen sosiaalinen kehittyminen ei ole niin suuressa vaarassa. Osastolla myös tuetaan vanhemman jaksamista ja äitiyttä tai isyyttä vahvasti, joka luo turvaa myös lapsen kehittymiselle vanhemman hyvinvoinnin lisäksi.

Pieni lapsi on taipuvainen samaistumaan toisen tunteisiin ja toimintaan sekä jäljittelemään muun muassa eleitä. Mikäli pieni lapsi kuulee toisen vauvan itkua, alkaa myös hän todennäköisesti itkemään tai jos hän näkee toisen vauvan hymyilevän, alkaa hänkin hymyilemään. Tunteet ovat voimakkaita voimia ja toisen tunnetila valtaa helposti omankin kehon. (Stern 1992, 70.) Perheosastolla tunnetilojen huomioiminen ja vanhemman kyky olla henkisesti läsnä ovat ehdottoman tärkeitä pienen lapsen kehityksen kannalta. Kuten mainittu, osastolla on paljon lapsia, heidän vanhempiaan, työntekijöitä, vankilan henkilökuntaa sekä mahdollisia vierailijoita ja osittain tämän vuoksi pieni lapsi joutuu opettelemaan myös suojautumisen virikepaljoudelta osana sosiaalisista maailmaansa. Virikepaljous horjuttaa lapsen sisäistä järjestystä ja tekee lapsen pelokkaaksi. Lapsen keinot virikepaljouden estämiseksi on ensisijaisesti selän kääntäminen tilanteelle tai katseen sulkeminen tilanteesta (Stern 1992, 77).

Mielenmaisemien maailma on Sternin kolmas maailma, joka alkaa lapsella noin vuoden iässä ja jatkuu hieman alle kaksi vuotiaaksi saakka. Mielenmaisemien maailmassa lapsen huomio ei kiinnity enää vain liikkuvaan ympäristöön ja ääniin tai ilmeisiin. Lapsi oppii nyt hahmottamaan omaa mielenmaisemaansa ja ymmärtää myös, että omaa mielenmaisemaa pystyy jakamaan toisen henkilön kanssa. (Stern 1992, 89–95.) Stern (1992, 89) on listannut mielenmaisemaan kuuluvaksi muun muassa halut, tunteet, muistot, tarkkaavaisuuden ja aikomukset. Pienellä lapsella kehittyy tässä maailmassa myös kyky muistoihin ja lapsi pystyy muistamaan asioita, jotka eivät ole ulottuvilla juuri sillä hetkellä. Lapsi oppii siis luomaan erilaisia mielikuvia. Lapsi aktivoituu entisestään ympärillään olevien ihmisten havainnointiin ja ihmiset alkavat herättämään lapsessa myös erilaisia tunteita. (Stern 1992, 89–95.) Stern (1992, 93) on muodostanut vielä kolme maailmaa mielenmaisemien maailman sisälle. Nämä kolme maisemaa kuvaavat lapsen suhtautumista ihmisiin. Maailmat ovat muukalaisten maailma, tuttujen maailma, sekä erikoismaailma. Lapsi oppii tunnistamaan tunteitaan ja pohtimaan ketkä saavat lapsen varomaan ja ketkä ovat tuttuja ja turvallisia. Lapsi myös oppii, kuka on hänen ensisijainen hoitajansa. (Stern 1992, 93.) Perheosastolla asuvat aikuiset asuttunevat näihin kaikkiin kolmeen maailmaan lapsen mielessä ja kaikkien näiden kolmen maailman jatkuva läsnäolo saattaa saada lapsen myös vetäytymään omiin oloihinsa äidin kanssa.

Lapsi oppii luultavammin kävelemään ja liikkumaan entistä aktiivisemmin mielenmaisemien maailman aikana ja näin ollen myös lapsen kiinnostus häntä ympäröivään maailmaan lisääntyy. Lapsen uteliaisuus ympäristöön on voimakas, mutta samalla häntä ohjaa myös kiintymys äitiin ja turvallisuuden tunne äidin lähellä olosta. Uteliaisuus mahdollistaa lapsen oppimisen ympäristöstä ja kiintymys äitiin puolestaan suojaa lasta vaaroilta ja luo turvallisuutta. (Stern 1992, 93–104.)

Vankilan perheosastolla lapselle olisi hyvä tarjota paljon mahdollisuuksia tutustua ympäristöönsä ja muihin osastolla asuviin myös itsenäisesti, jolloin tuettaisiin lapsen uteliaisuutta sekä itsenäistymistä. Perheosastolla lapsen olisi tämän kehitysvaiheen huomioiden hyvä saada liikkua edes jokseenkin vapaasti ja myös ottaen etäisyyttä äitiinsä. Perheosastolla ympäristö on rajallinen, joten mahdollisuuksien tarjoaminen on entistä tärkeämpää. Perheosaston ulkopuolella

ja muissa ympäristöissä toimiessa kiireettömyyden luominen on tärkeää, jotta lapsella olisi aikaa tutustua hänelle huomattavasti vieraampiin, mutta varmasti mielenkiintoisiin ympäristöihin ja oppia myös näistä.

Lapselle tutussa ympäristössä tunne tarpeesta kiinnittyä äitiin on levossa ja vieraassa ympäristössä uteliaisuus ja äitiin kiinnittymisen tarve vuorottelevat enemmän, jolloin uusi ja vieras ympäristö myös haastaa lasta enemmän (Stern 1992, 98–101). Lapsella on luontainen kiinnostus toisiin lapsiin ja lapset lähestyvätkin toisiaan usein juurikaan arastelematta (Stern 1992, 101–102). Perheosastolla lapsi kohtaa paljon muita lapsia ja tutustuu heihin kosketuksen ja oman ei-verbaalisen kielensä kautta. Muiden lapsien jatkuva läsnäolo saattaa osaltaan tukea lapsen yksilöllistä kehitystä, etenkin sosiaalisen maailman ja vuorovaikutuksen kehittymistä.

Neljäs Sternin maailma on sanojen maailma, jossa lapsen kielellinen kyky syntyy ja kehittyy. Tämä maailma on kestoltaan hieman pidempi ja kestää noin puolentoista vuoden iästä aina neljään ikävuoteen saakka. Sanojen maailmaan liittyy myös paljon muita uusia taitoja, jotka ovat kaikki sidoksissa toisiinsa. Lapselle kehittyy muun muassa taito seurata vieraita asioita ja tapahtumia, tallettaa niitä muistiinsa ja myöhemmin toteuttaa itse talletettu tapahtuma. Lapsi myös oppii näkemään itsensä osaksi ulkopuolista maailmaa. Kehittyvä kielellinen kyky antaa mahdollisuuden aivan uudella tavalla vuorovaikutukseen niin ihmisten kuin ympäröivän kulttuurin kanssa. (Stern 1992, 113–127.)

Sanojen maailmassa aikuisten on tärkeää vuorotella sanoja lapsen kanssa ja tarjota lapselle monipuolisia sanallisia virikkeitä, jolloin lapsi saa jatkuvasti kokemuksia vuorovaikutuksesta ja keskustelun alkeista. Pienen lapsen kielen kehittyminen on kokonaisuus, jossa yhdistyvät niin lapsi itse ja hänen sisäinen maailmansa, kokemukset muusta maailmasta ja läheisistä sekä sanojen äännemaailma. Lapsi yhdistelee jo oppimaansa ei-verbaalista maailmaa uuteen verbaaliseen maailmaan, aikaisemmin oppimiensa aistien avulla. Sanojen maailmassa lapsi joutuu prosessoimaan oikeastaan kaikki asiat uuden kehittyvän verbaalisen maailman sekä aikaisemmin opitun ei-verbaalisen maailman välillä. (Stern 1992, 113–127.)

Lapsen kielen kehityksessä merkityksellisessä asemassa on jälleen lapsen pääasiallinen huoltaja, vankilan perheosastolla useimmiten siis äiti. Äidin ja lapsen välinen yhteys tukee kielen kehitystä ja auttaa lasta siirtymään ei-

verbaalisesta maailmasta vähitellen verbaaliseen maailmaan. Maailmojen välinen yhteentörmäys aiheuttaa lapselle kuitenkin paljon hämmennystä ja vanhemman empatia nousee tärkeään asemaan. Mikäli vanhemman empatia ei ole riittävä lapsen ollessa kehittymisen murrosvaiheissa, saattaa lapsen kehittyminen häiriintyä tai viivästyä. Ilman vanhemman vahvaa ja hetkessä mukana olevaa empatiaa lapsen ei-verbaalinen maailma pirstoutuu, mutta myöskään verbaalinen maailma ei rakennu riittävästi, jolloin lapselle ei ole riittävästi mahdollisuuksia käsitellä eteen tulevia asioita omalla kielellään. (Stern 1992, 113–127.)

Sternin viides ja viimeinen maailma, kertomusten maailma, voi alkaa jo lapsen ollessa kolmevuotias. Vankilan perheosastolla lapsi voi sijoittua enintään kolmevuotiaaksi saakka, joten myös kertomusten maailmaa tarkastellaan hieman tässä tutkielmassa. Tässä maailmassa lapselle muodostuu kyky kertoa tarinaa omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan. Lapsi kykenee tässä kehitysvaiheessa seuraamaan ihmisten toimintaa ja näkemään toiminnan taustalla psykologisen tulkinnan. Kertomusten luomisella ja kertomisella lapsi pyrkii muodostamaan kokemuksistaan kokonaisuutta ja luomaan tällä omaa identiteettiä. Materiaalin kertomuksiinsa lapsi kerää aikaisemmista muistoistaan ja tapahtumien herättämistä tunteista sekä mielikuvituksensa avulla. Muistojen hyödyntäminen kertomuksissa vaatii sen, että muistoja on aktivoitu säännöllisesti. Mikäli lapsella ei ole useita myöhempiä kosketuspintoja muistoihin, ei niistä luultavasti jää vahvaa muistijälkeä. (Stern 1992, 131–137.)

Lapsi luo menneisyyteen liittyviä kertomuksia aina aikuisen myötäelämisellä, joten mikäli kerrottu ja eletty lapsen menneisyys ovat ristiriidassa, saattaa lapsi sivuuttaa kokemuksensa kertomuksissaan ja tämä saattaa aiheuttaa lapselle henkisiä ongelmia. (Stern 1992, 131–137.) Lasten muodostamien kertomusten kuunteleminen on tärkeää ja saattaa kertoa vanhemmalle paljon lapsen tunteista ja kokemusmaailmasta. Lapsi pyrkii usein yhdistämään kertomuksiin kokemiaan tunteita ja tapahtumia ja esimerkiksi ikävien tapahtumien jälkeen sanoittamaan niitä kertomuksen keinoin, jolloin lapsen on turvallista käsitellä tapahtunutta hieman etäämmältä. (Stern 1992, 131–137.)

Vankilan perheosastolla lapsen vanhemman on erityisen tärkeää kuunnella lastaan, jotta vanhempi tietäisi mitkä mahdolliset tilanteet ja tapahtumat saattavat

vaikuttaa lapseen negatiivisesti tai aiheuttaen esimerkiksi pelkoa, yksinäisyyttä, ahdistusta tai muita ikäviä tunteita. Myös perheosastolta kotiutumisen jälkeen lapsen kertomusten kuuntelu saattaa auttaa käsittelemään mahdollisia tunteita, joita osastolla asuminen on herättänyt ja näin auttaa siirtymistä jälleen tavallisempaan arkeen.

3.2.2 Psykososiaalisen kehityksen kriisit

Psykologi Erik H. Erikson (1902–1994) tutki kehityspsykologiaa ja on tullut erityisen tunnetuksi kehittämästään kehitysteoriasta, jossa ihmisen kehitys seuraa kahdeksaa eri kehityskriisiä. Eriksonin erottelemissa kriiseissä yksilön biologiset ja sosiaaliset muutokset vaativat yksilöltä uudenlaista suuntautuneisuutta. Yksilön tulisi käydä läpi ja ratkaista jokainen kehitysvaihe, jotta hän voisi siirtyä tasapainossa seuraavaan kehitysvaiheeseen. Kehitysvaiheiden myönteinen ratkaisu lisää yksilön kykyä selvitä elämässä. (Erikson 1982, 239–257 & Korhonen 2008.)

Eriksonin kehityskriisit ovat 1) luottamus ja perusepäluottamus, 2) itsenäisyys ja häpeä sekä epäily, 3) aloitteisuus ja syyllisyydentunne, 4) ahkeruus ja alemmuudentunne, 5) identiteetti ja roolien hajaantuminen, 6) läheisyys ja eristyneisyys, 7) generatiivisuus ja lamautuminen sekä 8) minän integraatio, eheys ja epätoivo. Kriiseistä kolme ensimmäistä sijoittuvat lapsen kehityksessä ajanjaksolle, jonka lapsi voi viettää perheosastolla ja tästä syystä tässä tutkielmassa käsitellään tarkemmin vain ensimmäisiä kehityskriisejä. (Erikson 1982, 239–257 & Korhonen 2008.) Eriksonin kehityskriisit nostavat esiin monia samoja seikkoja, joita myös Sternin teoriassa ja kokemusmaailmoissa käsitellään. Sternin ja Eriksonin teoriat tukevat toisiaan, mutta myös antavat lapsen ja minuuden kehitykselle uudenlaisia näkökulmia.

Ensimmäinen Eriksonin (1982, 238–242) kuvaama kehityskriisi sijoittuu vauvaikään. Kriisissä pareina ovat luottamus ja perusepäluottamus. Tässä kehityksen kriisissä perusajatuksena on, että lapsi pystyisi jättämään äidin näköpiiristään ja luomaan ensimmäisen sosiaalisen saavutuksensa ja saamaan näin äidistä sisäisen varmuuden. Ensimmäisen kehityskriisin aikana lapsi kamppailee oman sisäisen maailman ja ulkopuolisen maailman välillä ja pyrkii hakemaan selityksiä erilaisille tunteilleen. Kuten Sternin (1992, 44–54)

ensimmäisessä kokemusmaailmassa kävi ilmi, lapsen kamppailu sisäisten ja ulkoisten tunteiden välillä voi heikentää lapsen kiinnittymistä ympäristöön (Stern 1992, 44–54). Lapsi joutuu pohtimaan kriisin aikana aistien tuomien kokemusten ja fyysisen todellisuuden rajoja sekä sanojen ja niiden sosiaalisten merkitysten tuomaa ristiriitaa. Kriisissä tavoitteena on perusluottamus yleisesti olemassaoloon, joka syntyäkseen vaatii Eriksonin (1982, 238–242) mukaan vahvaa äidillistä hoivaa ja eritoten laadukasta äitisuhdetta. (Erikson 1982, 238–242.)

Toinen kehityskriisi, itsenäisyys ja häpeä ja epäily, ajoittuu varhaiseen leikki-ikään lapsen ollessa 1–3-vuotias. Tämän kehityskriisin aikana lapsella kehittyy kyky kiinnipitämiseen ja hellittämiseen, jotka liittyvät myös laajemmin lapsen kehitykseen ja maailman jäsentämiseen. Niin kiinnipitäminen kuin hellittäminenkin voivat muuttua negatiiviseksi ja tästä syystä lapsen huoltajien tulisi olla erityisen rohkaisevia, jolloin lapselle muodostunut perusluottamus olisi turvassa. Kiinnipitäminen saattaa ajautua liialliseen rajoittamiseen ja ajatukseen omistamisesta, kun taas hellittäminen on vaarassa ajautua liialliseen välinpitämättömyyteen. Häpeän ja epäilyksen tunteiden synty liittyy vahvasti lapsen taitoon oppia kävelemään. Lapsi tavoittelee luontaisesti itsenäisyyttä, mutta mikäli lapsi kadottaa toivon tavoitella itsenäisyyttä, syntyy näköhavaintoihin liittyvä häpeän tunne sekä kuuloon pohjautuva syyllisyys. Häpeän syntyessä lapsi pyrkii peittelemään itseään, erityisesti silmiään. Syyllisyys kalvaa lasta enemmän sisältä päin ja saattaa saada horjumaan lapsen kykyä hallita omia tunteitaan ja kokemusmaailmojaan. (Erikson 1982, 242–245.) Myös tämä näkökulma voidaan liittää Sternin (1992, 44–54) ensimmäiseen kokemusmaailmaan ja siihen miten sisäiset tunteet pirstaloittavat kyvyn käsitellä ulkoista maailmaa (Stern 1992, 44–54). Tämän kriisin aikana liiallinen kritiikki tai liiallinen suojelu saattavat saada lapselle tunteen, että hän ei kykene itse selviytymään, joka puolestaan aiheuttaa häpeän tunnetta. (Erikson 1982, 242–245.)

Kolmas kehityksen kriisi sisältää aloitteellisuuden ja syyllisyydentunteen. Tämä kriisi ajoittuu kolmen ja kuuden ikävuoden väliin. Tämän kriisin aikana lapsen ajattelu kehittyy hurjasti ja ajattelun kehittymisen tukeminen lapsen kysymyksiin vastaten ja aktiivisesti lasta kuunnellen on merkityksellistä. Mikäli lapsi ei saa riittävästi tukea päätöksilleen ja ajattelulleensa saattaa lapsi kokea

toimivansa ilman omia päämääriä, joka puolestaan myöhemmin vaikuttaa taitoon luoda tavoitteita. Lapsi pyrkii siis suunnittelemaan omia päämääriään ja iloitsee suuresti omista teoistaan sekä lisääntyneistä taidoistaan. Jotkin teot ja lapsen suunnitelmat saattavat kuitenkin ylittää lapsen älylliset sekä keholliset kyvyt ja pysäyttävätkin lapsen aloitteisuuden. (Erikson 1982, 245–247.)

Neljäs kehityskriisi ajoittuu jo kouluikään. Vaikka lapset eivät ole vankilan perheosastolla kuin enintään kolmevuotiaaksi saakka herää kysymys, voiko tämä kehitysvaihe alkaa osittain jo lapsen ollessa nuorempi. Tässä kehityskriisissä pareina ovat ahkeruus ja alemmuudentunne. Lapsi aloittaa toimimisen jossakin yhteisössä, tämän kehitysvaiheen puitteissa usein koulussa. Vankilan perheosasto on jo kuitenkin omanlaisensa yhteisö, jossa on lapselle paljon vertaisia ja leikkikavereita, joihin tulee muodostaa omanlaisensa suhteet. Yhteisössä toimiminen ja siinä onnistuminen tuottaa lapselle pystyvyyden tunnetta, joka vahvistanee entisestään lapsen halua toimia sosiaalisessa yhteisössä. Tämän kehitysvaiheen huomioon ottaen vankilan perheosasto yhteisönä voisi olla tukeva pilari lapsen kehitykselle. Mikäli lapsi kuitenkin kokee olevansa eri asemassa toisiin lapsiin nähden kyseisessä yhteisössä, saattaa vaarana olla riittämättömyudentunne. Ennen kouluun siirtymistä vanhemmat ja kotielämä usein valmistavat lasta koulun yhteisöön siirtymisessä. (Erikson 1982, 245–248.) Perheosastolle sijoituessa lasta ei ole kuitenkaan samalla tavoin valmisteltu ja äkillinen yhteisöön siirtyminen saattaa heikentää lapsen sopeutumista ja kehitystä.

Seuraavat Eriksonin kehityskriisit ajoittuvat yksilön elämässä nuoruuteen ja aina vanhuuteen saakka. Kyseiset kehityskriisit ajoittuvat lapsen elämässä ajalle, jolloin lapsi ei saa sääntöjen mukaan olla sijoitettuna perheosastolla. Tästä syystä kehityskriisien tarkastelu tutkielmassa jätetään tähän.

4 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

Tässä luvussa esitellään tutkielman toteutuksen lähtökohdat ja perusteet sekä tutkimuskysymykset. Luvussa käsitellään myös tässä tutkielmassa hyödynnettyä aineistonkeruumenetelmää sekä aineiston käsittelyn metodia.

4.1 Tutkimustehtävät ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tutkimustehtävänä on selvittää Vanajan avovankilan perheosaston arkea lapsen kannalta. Tutkielma tavoittelee selkiyttämään käsitystä vankilan perheosastosta ja luo katsauksellaan hyvää pohjaa, tuoden aiheen tutuksi tulevaa pro gradu -tutkielmaa varten. Tutkielma pystynee tuomaan perheosastoa, sen arkea ja vaikutuksia lapsen arkeen lähemmäksi yhteiskuntaa ja tutummaksi kaikille. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten Vanajan avovankilan perheosaston arki rakentuu pienen lapsen kannalta?
2. Millainen todellisuuskäsitys vankilan perheosastolla vallitsee?
3. Millaiseksi Vanajan avovankilan perheosastolle sijoittuneet vanhemmat kokevat perheosaston pienen lapsen kasvuympäristönä?

4.2 Aineiston keruu ja koko

Tutkielma on kvalitatiivinen etnografinen tapaustutkimus. Etnografinen ote syntyy tutkielmaan perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien äitien omista tulkinnoista vankilan perheosastosta ympäristönä heille ja lapsilleen. Tapaustutkimukselle tyypillisesti tutkielmassa on tutkittu yhtä rajattua kokonaisuutta eli avovankilan perheosastoa. Tutkielman metodit on valittu pyrkien saamaan syvällistä ymmärrystä vankilan perheosastosta ja tietoa siellä vallitsevista olosuhteista ja niiden merkityksestä lapsen kasvulle ja kehitykselle.

Tutkielmaa on toteutettu melko analysoivalla otteella, sillä observointi on ollut myös vahvasti läsnä.

Tutkielman aineisto on kerätty maaliskuussa 2018, toteuttamalla haastatteluja Vanajan avovankilan perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien äitien ja lapsien sen hetkisessä arkisessa asuinympäristössä. Haastatteluja toteutettiin yhteensä kolme, joista jokainen oli kestoaltaan noin 45 minuuttia. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja haastattelutilanteessa oli mukana vain minä, vankeusrangaistusta suorittava äiti sekä mahdollisesti äidin lapsi. Haastattelut mukailivat puolistrukturoitua teemahaastattelua ja haastattelutilanteesta pyrittiin rakentamaan mahdollisimman rento ja keskustelunomainen, aiheen arkuus huomioiden. Haastattelut toteutettiin etukäteen laaditun haastatteluteemarungon avulla, jossa oli neljä pääteemaa. Teemat olivat taustatiedot, fyysinen kasvu ympäristö, psyykinen kasvu ympäristö sekä sosiaalinen kasvu ympäristö. Haastatteluissa pyrittiin kiinnittämään huomioita teemoihin lapsen kannalta. Haastatteluteemarungossa taustatietoina oli muun muassa osastolla olemisen kesto, lapsen ikä, mahdolliset lapsen sisarukset ja aikaisemmat mahdolliset vankilatuomiot tai perheosastolla sijoittumiset. Fyysiseen kasvu ympäristöön liittyvät apukysymykset liittyivät kokemuksiin perheosaston tiloista, säännöistä, arkipäivän rakentumisesta sekä terveydenhoidosta. Psyykinen kasvu ympäristön apukysymykset liittyivät puolestaan osaston yleiseen ilmapiiriin, toimeentuloon muiden osastolla olevien äitien ja lapsien kanssa, lapsen rutiineihin ja turvallisuuden tunteeseen sekä vanhempnana jaksamiseen. Sosiaalisen kasvu ympäristön kysymykset käsittelivät lapsen vertaisia ja leikkikavereita, suhdetta perheosaston henkilökuntaan, osaston tarjoamaan tukeen sekä tukiverkoston vankilan ulkopuolella.

Haastateltavien tuomioiden pituudet vaihtelivat muutamasta kuukaudesta useampaan vuoteen ja myös lasten iät vaihtelivat perheosastolla sijoittumisen sallimissa puitteissa. Kaikki haastattelut nauhoitettiin jatkokäsittelyn helpottamiseksi ja tähän pyydettiin haastateltavilta suostumus. Äänitteet tuhottiin haastatteluiden litteroinnin jälkeen. Tutkielman puitteissa vierailin vankilan perheosastolla kolme kertaa, joista ensimmäinen sisälsi tutustumista ympäristöön, observointia sekä keskustelua perheosaston vastaavan ohjaajan ja työntekijöiden kanssa. Haastattelut toteutettiin kahdella seuraavalla vierailullani. Vankilan perheosaston vastaavalle ohjaajalle lähetettiin saatekirje, jonka mukana

oli myös allekirjoitettava haastattelulupa. Suostumuksen haastatteluun antoi kolme perheosastolle sijoittunutta äitiä ja jokainen heistä haastateltiin. Sekä saatekirjeessä, haastatteluluvassa, että haastattelutilanteessa painotettiin haastattelun vapaaehtoisuutta ja mahdollisuutta keskeyttää haastattelu, milloin tahansa näin halutessaan. Kaikissa haastatteluissa ei käsitelty kaikkia kysymyksiä, eikä kysymykset esiintyneet haastatteluissa aina samassa järjestyksessä. Esitin haastatteluissa tarkentavia kysymyksiä ja pyrin rakentamaan luottamusta haastateltavien ja minun välille, luoden näin mahdollisuuden turvalliseen ja avoimeen keskusteluun.

4.3 Aineiston analyysi

Nauhoitetut haastattelut litteroitiin ensin auki, jonka jälkeen haastatteluista luettiin tarkasti läpi useampaan otteeseen. Litteroitua aineistoa tuli kasaan kaiken kaikkiaan 40 sivua. Haastatteluista nostettiin esiin niissä yhteisesti esille tulevia asioita ja koottiin näin haastatteluista yhtenäistä kuvaa. Haastatteluista erotettiin ne osat, joissa puhutaan asioista erityisesti lapsen kannalta.

Haastatteluista teemoiteltiin ja luokiteltiin otsikoiden alle. Luokat saivat osittain ajatusta haastatteluteemaruonon teemoista ja osittain haastatteluista esiin nousseista teemoista. Analyysissä tuotettiin kuusi erillistä teemaa, jotka ovat 1) osaston tilat ja turvallisuus, 2) lapsen etu ja säännöt, 3) pysyvyys ja rutiinit, 4) osaston työntekijät ja vanhempain jaksaminen, 5) lapsen vertaiset sekä 6) vankilan ulkopuolinen verkosto ja perhe. Teemojen luomisen jälkeen haastattelut purettiin osiin teemojen mukaisesti ja luokiteltiin teemojen alle. Tästä lähdettiin koostamaan aina yhden teeman kokonaisuutta kerrallaan. Jokaisen teeman kohdalla pohdittiin vielä haastatteluista nousseet yhtenevät asiat sekä myös eroavaisuudet, jonka pohjalta kukin teema kirjoitettiin.

5 TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkielman tulokset, jotka kulkevat osittain rinnan kiintymyssuhdeteorian sekä lapsen varhaisen kehityksen ja muistin kehittymisen kanssa. Haastatteluissa esille nousseet nimet ja muut mahdolliset tunnistetiedot on muutettu henkilötietojen suojelemiseksi. Myös mahdolliset murre sanat on muutettu yksityisyyden suojelemiseksi. Tuloksissa avataan haastatteluiden tuloksia yleisesti, mutta käytetään myös paljon sitaatteja, jotta haastateltavien ääni pääsee kuuluviin. Tuloksissa terminä nousee esiin yhteinen leikkihuone, joka tarkoittaa tutkielmassa samaa kuin luvussa kaksi esitelty olohuone.

5.1 Osaston tilat ja turvallisuus

Haastatteluista nousi esiin vanhempien osittainen pelko osastolle tulosta. He pohtivat, millaista osastolla on ja onko hyvä ratkaisu lähteä lapsen kanssa hyvin poikkeavaan ympäristöön. Haastateltavat olivat kuitenkin kokeneet perheosaston kokonaisuudessaan melko hyväksi ympäristöksi lapselle ja pelot osastolle tulosta olivat hälvenneet oikeastaan heti heidän nähtyään osaston. Haastateltavat myös kuvasivat perheosastoa hyvinkin kodinomaiseksi ja normaaliksi kasvuympäristöksi kokemustensa perusteella. Lapsen koettiin sopeutuvan osastolle hyvin ja mieltävän osaston luontaisesti kodiksi.

H2 ”Sitkun minä tänne tulin ja, kun näin nää pelkästään tän niinku tän pihan ja nää tilat, niin kyllä mulle tuli niinku sellanen, että ei tää ees vaikuta, että jos sanoo vankila, niin ei tuu mieleen niinku tämmönen heti, että niinku ei tää ihan vankilalta näytä.”

H2 ”Sellanen niinku leirikeskus, jossa ollaan lasten kanssa.”

H1 ”Ja siis Aadankin mielestähän ja kaikesta se puhuu kodista ja sanoo, että mennään kotiin.”

Haastateltavat olivat myös tyytyväisiä osaston yhteiseen leikkitalaan ja siihen, että osastolla on tarjota lapselle leluja. Myös osallistumismahdollisuus erilaisiin kerhoihin nähtiin hyvänä asiana ja lapsen arkea normalisoivana.

H2 ”– – Mutta muutenhan siis täällä toi leikkitala on tosi, minähän yllätyin positiivisesti tosta leikkitalasta, että sehän on tosi iso ja siellä on paljon erilaisia leluja.”

H3 ”Hmm, kyllä täällä on niinku lapselle mun mielestä aikalaila kaikkea. – – Mutta oon mä niinku aika tyytyväinen siihen, että näillä on tarjota lapsille kaikenlaista.”

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin tilojen ahtaus. Etenkin solujen yhteiset tilat nostettiin haastatteluissa useampaankin kertaan esiin. Perheosastolle sijoittuneet äidit kokivat muun muassa ruokailun ja ruuan valmistuksen haastavaksi isommissa soluissa, joissa ruokapöytään ja keittiöön ei mahdu samaan aikaan kaikki solussa asuvat. Myös omien huoneiden kokoa kritisoitiin jonkin verran. Haastatteluissa nousi esiin myös perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien vanhempien epätasa-arvoinen asema juurikin huoneiden koon suhteen. Haastateltavat toivoivat tasa-arvoisuutta tilojen yhtenäisyydelle ja sille, että kaikille olisi tarjota edes melkein saman kokoiset huoneet. Yhdessä haastattelussa nousi esiin, kuinka lapsi ei ollut viihtynyt pienemmässä huoneessa kovinkaan hyvin ja tämä oli aiheuttanut lapselle kätttyisyyttä ja itkuisuutta, joka puolestaan vaikutti myös äidin mielialaan.

H3 ”Noo mun mielestä nää tilat on kyllä aika surkeet. Että tää, nää tilat mun mielestä pitäis olla niinku kaikille saman kokoset vähintäänkin, että tää, siis tähän on suht koht iso huone, että on pienempiäkin ja oon ollu – –.”

Osastolla koettiin myös olevan kylmät lattiat, etenkin vanhempien omissa huoneissa. Kylmät lattiat tuovat haasteita pienen lapsen kanssa, jota olisi luontevaa pitää paljon lattialla. Pienissä huoneissa ei ole juurikaan tilaa laskea lasta lattialle ja yhteisessä leikkitalassa tulee lasta vahtia haastateltavien mukaan huomattavasti aktiivisemmin. Vauvojen luontainen halu kannustaa heitä harjoittelemaan liikunnallisia taitojaan ja kova alusta on tähän erittäin toimiva ja lattia puolestaan turvallinen, sillä muun muassa tippuminen korkealta on näin poissuljettu vaara. Lapsi käyttää lihaksiaan tasaisesti lattialla ollessaan, jolloin karkeamotoriikka pääsee kehittymään. Lattialla olo mahdollistaa myös raajojen

vapaamman käytön ja näin auttaa hienomotoriikan kehitymisessä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018 & Luhta & Pajala 2012, 8–28.)

H3 ”Niin ja sitte ku nää lattiat on tosi kylmiä täällä. Sitkun sä meet lattialle istumaan, sä huomaat sen heti, että täällä vetää. Niin ei voi hirveesti lasta niinku ainaka tääl huoneessa pitää.”

Tilojen ahtauden yhteydessä nousi esiin myös haasteet yhteisessä leikkutilassa, jossa saattaa olla yhtä aikaa monta lasta. Tämä velvoittaa vanhempia vahtimaan omaa lastaan erityisen tarkasti, jotta kaikilla olisi turvallinen olo yhteisissä tiloissa.

H3 ” – – mutta sit se taas on lapsen kannalta se ei oo kovin hyvä, että siinä tapahtu pari päivää sitte sillee, että toinen lapsi juoksi siihen ja kaatu mun lapsen päälle.”

Muutamista haastateltavien nostamista puutteista huolimatta osasto koettiin tilojen puolesta hyväksi ympäristöksi lapselle. Turvallisuutta lapselle luo fyysisten tilojen lisäksi strukturoitu arki ja erilaisten häiriötekijöiden, kuten älypuhelimien puuttuminen.

H3 ”No lapselle tää on ööö... aika hyvä paikka. Sanoisin pisteillä noin nollasta kymmppiin niin joku seittemän tai kaheksan. Että eihän tää ihan täydellinen paikka oo, mutta onhan.”

5.2 Lapsen etu ja säännöt

Vankilan ja perheosaston säännöt koettiin lapsen arjessa melko näkymättömiksi. Sääntöjä osastolla kyllä on, mutta niiden ei koettu rajoittavan arkea oikeastaan millään tavalla. Pääsääntöisesti perheosastolle sijoittuneet äidit pitivät osaston sääntöjä asiallisina ja ymmärsivät sen, miksi turhiltakin tuntuvia sääntöjä tulee olla. Lapsen arjen rytmittyminen koettiin pysyvän osastolla luonnollisena ja hyvänä lapsen kannalta. Ilmoittautumiset vankilan päätalolle iltaisin aloittavat iltarutiinit ja vartijan kiertäminen osastolla yhdeksän aikaan illalla aloittaa rauhoittumisen ja siirtymisen omiin soluihin. Vankilan perheosastolla vartijoiden näkyvyys lapsen arjessa on melko pieni, mutta vartijat tulevat jokseenkin näkyväksi ilmoittautumisten sekä vartijoiden kierrosten lomassa.

H2 ”Ei mun mielestä oikein oo mitään sellasia, mitkä vaikuttais oikeestaan millään tapaa. Ei täällä oo niinku minkäänlaisia, sääntöjä tietysti on, mutta ei semmosta mikä rajoittais meidän päivää yhtään millään tapaa. Tääl on ihan selvästi suunniteltu ihan lapsen kannalta tää paikka, että siitä niinku lähetty suoraan, että ajatellaan lapsia.”

H1 ”Käy ne välillä tässä kiertämässä ja sit meillä on ne ilmoittautumiset iltasin. Kyllä Aadakin sanoo, että vartija tulee.”

Haastatteluissa nousi esiin tyytyväisyys siihen, että on olemassa perheosaston kaltainen paikka. Perheosastolle sijoittuneet äidit kokivat perheosaston rakentuvan pitkälti lapsen edun mukaisesti ja he olivat tyytyväisiä siihen, että lapselle pyritään rakentamaan osastolla mahdollisimman normaalia kotielämää vastaavaa arkea.

H2 ”Niin vaikka minähän se asiakas täällä niinku oon, minähän se vanki oon, mutta silti hän on pääosassa täällä.”

Useimmat haastateltavista pyrkivät ajattelemaan vankilaa ja sen ympäristöä lapsen kannalta ja muokkasivat myös omaa ajattelua jokseenkin suopeammaksi. Jokainen haastateltava oli tyytyväinen siitä, että lapsi kokee osaston hänelle hyväksi paikaksi kasvaa ja, että lapsi palaa osastolle aina hyvillä mielin.

H3 ”No mä oon itelleni jotenki niiinku asennoitunut sillee, että mä oon nyt, niinkun asun täällä lapsen kanssa ja lapsen isä on niinku töissä. Mä aattelen sen asian silleen aina, että me ei olla nyten, kyllähän tää on niinku vankila, sen tietää, ei täältä karkuun juosta, mutta mä en aattele sitä asiaa niin.”

H3 ”Sen huomaa, kun lähtee niinku lomille esimerkiks, hän palaa tänne, hän on ihan hymyileväinen heti. Kyllä, kyllä se tunnistaa tän paikan.”

Haastatteluissa korostui myös äidin vahva läsnäolo lapsen arjessa ja se, miten äidit pystyvät osastolla olemaan täysin äitejä lapsilleen, ilman minkäänlaisia häiriötekijöitä. Tämä haastatteluissa esiin noussut huomio vahvistanee äidin ja lapsen välistä kiinnityssuhdetta ja turvaa näin lapsen kehitystä.

H3 ”No mun mielestä se läsnä ja sitte, että ei oo sitä älypuhelinta täällä ja ei oo niitä kavereita hirveesti tai no onhan nää solukaverit, mutta sillä semmoset...ei oo esimerkiks sitte vaikka niinku päihdekäyttäjiä täällä tai niinku ympäristö on turvallinen.”

5.2.1 Kasvatussuhde ja kiintymyssuhde

Kasvatussuhde ja kiintymyssuhde ovat merkittäviä lapsen kehityksen kannalta. Kasvatussuhde on kasvattajan ja kasvatettavan välinen dialoginen sekä usein myös emotionaalinen suhde, joka muodostuu monesti niin lapsen ja vanhemman kuin lapsen ja joissakin tietyissä ammattirooleissa olevien henkilöiden välille. Vanhemman ja lapsen välille muodostuu hieman erilainen kasvatussuhde, joka perustuu auttamisvastuuseen ja on usein muita kasvatussuhteita pysyvämpi ja kestoaltaan pidempi (Värri 2004, 95–107). Kiintymyssuhteessa painottuu emotionaalinen merkittävyys sekä suhteen pitkäkestoisuus kasvatussuhteeseen verrattuna. Kiintymyssuhteeseen liittyy valikoitavuus, lapsen turvan hakeminen kyseisestä suhteesta, jatkuvan kontaktin ylläpitäminen, ero ahdistus sekä vaikutukset niin sosiaaliseen, älylliseen kuin emotionaaliseen kehitykseen. Lapsen muodostama varhainen emotionaalinen primaari kiintymyssuhde turvaa lapsen tasapainoisen psyykkisen kasvun. Lapsista yli 90 prosentilla tuo varhainen kiintymyssuhde muodostuu äitiin, joten on melko luontaista, että pieni lapsi sijoittuu perheosastolle useimmiten juurikin äidin kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 28–29, 36.)

Kiintymyssuhde pohjaa turvallisuudelle ja siihen liittyy aina lapsen kokonaisvaltainen kehitys ja oppiminen. Oppiminen on kytköksissä emotionaalisuuteen ja lapsi oppiikin hänelle emotionaalisesti merkityksellisiä asioita. Oppimiskykyä heikentää näin ollen turvaton kiintymyssuhde, negatiiviset ja vaillinaiset hoivakokemukset sekä pelko. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–28.) Perheosastolla äiti on lapseen kasvatussuhteessa, johon liittyy usein myös vahva kiintymyssuhde. Äiti on osastolla juuri se, joka luo turvaa ja auttaa muun muassa lapsen hyvän itsetunnon kehityksessä. Osastolla tapahtuu paljon ja lapsen ympärillä on miltei jatkuvasti paljon ihmisiä, joihin lapsi joutuu luomaan omanlaisensa suhteet ja opettelemaan luottamista myös heihin.

Äidin merkitys osastolla ja siihen liittyvä vahva ja positiivinen hoivasuhde ovat lapselle hyvin merkityksellisiä, jotka nousevat esiin myös edellä esitellyissä Sternin (1992) sekä Eriksonin (1982) teorioissa. Osastolla pienen lapsen äiti toimii mahdollisuuksien tarjoajana, tunteiden tukijana, sosiaalisen vuorovaikutuksen tukijana, turvan luojana, kielellisen kehityksen tukijana, empatian tarjoajana sekä on apuna muistojen luomisessa ja lapsen luottamuksen

vahvistamisessa niin lapseen itseensä kuin ulkopuoliseen maailmaan. Äidin rooli vankilan perheosastolla on siis hyvin merkityksellinen pienelle lapselle ja siitä syystä osastolla on tärkeää tukea myös vanhemmuutta ja auttaa vanhempaa lapsen hoidossa ja oman mielen ja tekojen selvittelyssä. Vanhemmuuden tukeminen nousi esiin myös tuloksissa ja sitä kuvataan tarkemmin luvussa 5.4.

Perheosastolle sijoittuneet lapset luovat ikätasosta, sijoittumisen pituudesta ja persoonastaan riippuen usein myös kiintymyssuhteen osaston työntekijöihin. Kiintymyssuhde työntekijöihin osaltaan voi turvata ja tukea lapsen kehitystä, mutta myös aiheuttaa mahdollista eroahdistusta perheosastolle sijoittumisen päättyessä.

John Bowlby (1957, 52–58) on tuonut esiin kuinka puutteellinen äidinrakkaus ja hoiva voivat aiheuttaa lapselle vakavia muutoksia, niin kehitykseen kuin luonteeseen. Äidinrakkauden puute saattaa aiheuttaa lapselle jopa rikollisen luonteen tai tunnekyvyttömyyden. Bowlby (1957, 54) on eritellyt kolme erilaista tapahtumaa, joilla voi olla seuraus lapsen kehittymiselle. Tapahtumat ovat enemmän kuin kuusi kuukautta ja vähintään kolme kuukautta jatkuvaa puutetta äidinrakkaudessa, joka sijoittuu lapsen kolmeen ensimmäiseen elinvuoteen, lapsen vaikeudet kiintyä äitiin kolmen ensimmäisen vuoden aikana sekä mahdolliset äidin roolia kantavien vaihtuminen useasti.

Jo hyvin pienillä lapsilla voidaan havaita kehityksen häiriöitä äidinrakkauden tai primäärin kiintymyssuhteen puuttuessa. Pienillä lapsilla kehityksen oireina voi esiintyä muun muassa vastaamattomuutta lepertelyyn, hymyilyn loppumista, huonoa ruokahalua sekä painon laskua. (Bowlby 1957, 19–58.) Äidinrakkauden puutetta tai laiminlyöntiä voi ilmaantua niin äidin kuin lapsen kiintymyssuhdehäiriössä. Bowlbyn (1957) erittelemissä kolmessa erilaisessa tapahtumassa painottuu lapsen kehittymisen ja kiintymyssuhteen merkitys kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Tämä on juuri se aika, jonka lapsi saa olla perheosastolla ja tämän vuoksi kiintymyssuhteen merkitys kasvaa turvan luojana ja kehityksen tukijana. Myös haastatteluissa nousi esiin lapsen etu olla äidin lähellä.

H2 ”Joo siis kyllä se on parempi ratkasu sillee, että hän saa nyt olla äidin kanssa ja hän on vielä niin pienikin vielä, että äiti on aina äiti.”

Vankilan perheosastolla sijoittuneella vanhemmalla on paljon tekemistä oman ajattelun jäsentämisessä sekä rikoksesta ylipääsemisessä. Mikäli vanhemman huomio kiinnittyy liikaa itseän, saattanee lapsen kiinnittyminen äitiin olla puutteellista. Äidin kiintymyssuhdehäiriö on psyykkisistä häiriöistä yksi tavallisin, mutta myös vaativin (Tamminen 2003, 329 [Brockington 1996, 1997]).

Äidin kiintymyssuhdehäiriöissä on usein mukana äidin fyysinen välinpitämättömyys lasta kohtaan sekä vanhemmuuden vähättely tunnetasolla ja näin kiintymyksen puuttuminen. Usein äidin kiintymyssuhdehäiriö liittyy masennukseen, joka syntyy joko ennen tai jälkeen synnytyksen. (Tamminen 2003, 240.) Mikäli äiti kokee rankaksi tuomion ja vankilassa olemisen, oman vanhemmuuden, erillään olon perheestä, vankilan säännöt sekä omien tekojensa käsittelyn voinee se altistaa apaattisuuteen sekä mahdollisesti myös masentuneisuuteen. Tällöin äidin kiintymyssuhde saattaa rakoilla. Tamminen (2003, 241) kuvaa, kuinka lapselle tärkeät positiiviset tunteet eivät ole äidin puolelta riittäviä, sillä hänen on vaikea kokea aitoa positiivisuutta tällaisessa itselle haastavassa tilanteessa. Näin lapsen vuorovaikutuksellinen pohja on myös vaarassa. Perheosastolle sijoittuneen vanhemman mahdollinen kiintymyssuhdehäiriö voi olla seurausta myös hänen omista varhaisista peruskiintymyssuhteistaan. Mikäli äidillä on ollut haasteita omista peruskiintymyssuhteissaan saattaa hän kokea lapsen aukaisevan menneisyyden epämieluisat tapahtumat ja tunteet. Tällöin äiti pyrkii automaattisesti ottamaan etäisyyttä lapseen, jolla saa oman olonsa siedettävämmäksi. (Tamminen 2003, 241–242.)

Lapsen kiintymyssuhdehäiriöt ovat vielä huomattavasti vähemmän tutkittuja kuin vanhemman kiintymyssuhdehäiriö. Lapsen kehitys ja kasvu etenee, mikäli lapsi saa edes jonkinlaisen kiintymyssuhdemallin. Lapsen kehitykseen negatiivisesti vaikuttaa poikkeava kiintymyssuhdehäiriö, jonka seurauksena lapselle ei synny laisinkaan hallittua kiintymyssuhdetta ja varhainen vuorovaikutus on myrskyisää. Lapsen kiintymyssuhdehäiriöt ovat aina yhteydessä lapsen lähimpään hoitajaan, mutta myös lapsen mahdollisilla muun muassa kehityshäiriöillä voi olla vaikutusta. Lapsen kiintymyssuhdehäiriön tasosta riippuen lapsi pyrkii välttelemään vuorovaikutusta äitiinsä tai hoitajaansa tai vaihtoehtoisesti lapsi saattaa kiinnittyä äitiin entistä vahvemmin ja pyrkiä

omistamaan hänet. Kiintymyssuhdehäiriö saattaa ilmetä myös lohdutuksen etsimisen puutteena tai jopa aggressiivisuutena. (Tamminen 2003, 244–246.)

5.2.2 Lapsen muisti

Lapsen oman varhaisen elämän muistaminen rakentuu vasta kolmeen ikävuoteen mennessä. Omaelämäkerrallisen muistin saa aikaan aivolohkojen yhteistyö. Lapsen aivolohkot kehittyvät eri aikaan. Ensin kehittyi oikea tunteisiin pohjautuva lohko ja sitten vasen lohko, joka pohjautuu puolestaan ajatteluun. Vasen aivolohko kehittyi noin kahden ja kolmen vuoden iässä, joten aivolohkojen yhteistyö ja sen myötä syntyvä omaelämäkerrallinen muisti harvemmin kehittyi ennen kolmea ikävuotta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.)

Muistin kehitys lapsen varhaisvuosina liittyy vahvemmin turvallisten tunteiden ja vuorovaikutuksen oppimiseen ja muistamiseen sekä niistä rakentuvalle pohjalle. Lapsen aivojen kehitykselle haitallisempaa lienee muun muassa pelon ja ahdistuksen tunteet, myönteisen hoivasuhteen puuttuminen sekä pahoinpitely kuin itse ympäristö, jossa lapsi kasvaa. (Kumpulainen.)

Perheosastolla lapsen ehdoton ikäraja on kolme vuotta, joka perustuu luultavammin juurikin lapsen kehitykseen sekä muistin kehittymiseen. Ikärajalla pyritään suojelemaan lasta ikäviltä muistoilta ja mahdolliselta kehityksen viivästykseltä. Myös haastateltavat nostivat kolmen vuoden ikärajan esiin.

H2 ” – Täälläkin se ikäraja, että niinku kolme vuotiaaksi saa olla, niin se on varmaan just mietittykin silleen, että sen ikänsä alkaa tajuamaan asioista vähän enemmän. Kyllähän nytkin tajuaa, mutta ei ymmärrä sitä ympäristöä sillee. Että sen ikänsä alkaa sit varmaan kyseenalaistamaan ja kyselemään, että miks ollaan täällä ja miks ei voi olla.”

H2 ”Kolmevuotiaalla alkaa vissiin noi muistijäljetkin oleen jo niin, että sitten muistaakin jo jotain. Se on varmaan aateltu silleen niinku, lapsen kannalta aateltu sekin varmaan. Sit ei tarvi sen muistella jälkikäteen, että miks oltiin siellä ja niin.”

5.3 Pysyvyys ja rutiinit

Haastateltavat olivat tyytyväisiä siitä, kuinka lapset ovat sisäistäneet nopeasti, miten osastolla ollaan ja mitä saa ja ei saa tehdä. Tähän on varmasti vaikuttanut sääntöjen vähäinen näkyminen arjessa ja liikkumisen salliminen melko vapaasti

osaston tiloissa, tiettyjen aikojen puitteissa. Haastateltavien mukaan arki pyörii tuttujen rakenteiden mukaan ja arki on näin lapselle selkeää.

H2 ” – – Hän on kyllä sisäistänyt tosi nopeesti, miten täällä toimitaan ja miten täällä ollaan.”

H2 ”Vähän on jännä kyllä siitä, kun jos me mennään lenkillekin niin mehän käydään eka siis ilmoittautumassa tuola. Niin hän tietää, ku me lähetään käveleen tonne päin, niin hän kävelee suoraa sinne päätalon ovelle, hän tietää, että joo yhet rappuset ylös ja siinä. Mennään käymään ennenkun lähetään, hän tietää niinku senkin.”

Pysyvyys kulki haastatteluissa varsin suuressa roolissa mukana. Muuttaminen usein osaston sisällä solusta toiseen koettiin haastavana niin lapsen kuin vanhemman kannalta. Muuttaminen tuo mukanaan uudet solukaverit, äidit ja lapset, sekä mahdollisesti pienemmän tai suuremman huoneen. Etenkin pidemmillä sijoituksilla solun pysyvyys koettiin tärkeäksi. Pienempien solujen tuoma rauha mahdollisti paremmin muun muassa keskittymistä itseensä ja lapseen, sekä mahdollisti vapautumiseen valmistautumisen tuoden lisää itsenäisyyttä ja rauhaa arkeen. Neljän hengen solu koettiin pieneksi ja haastavaksi, kun taas osaston kaksio sai positiivista vastaanottoa.

H3 ” – – Mä oon muuttanut nyt kolme kertaa tän viiden kuukauden aikana.”

H1 ”Joo ja tota lyhyillä tuomioilla mä en nää ees sitä haittaa, vaikka ois useempi samassa. Koska se on vaan väliaikainen ratkasu ja ne on yleensä niin pieniä ne lapset. Mutta sitten jos puhutaan, että ois vaikka monta pitkäaikaista täällä, niin sitten pitäis olla erilainen. Ihan sen lapsenkin se tilanne, että jos se elää täällä kokoajan.”

H1 ” – – Ainoa mikä vois olla pitkäaikasille ois semmonen taattu, että ois niinku oikeesti yksin, varsinkin loppuvaiheessa. Ja toi yksiöhän on, mutta mä en koe, että se on hirveen hyvä vaihtoehto siinä suhteessa, että jos sinne menee ja tänne tuleekin joku isä, niin siitä lentää ku leppäkeihäs.”

5.4 Osaston työntekijät ja vanhempana jaksaminen

Osaston työntekijöiltä saatu tuki koettiin jokseenkin ristiriitaiseksi. Toisaalta perheosastolle sijoittuneet äidit kokivat saavansa hyvin tukea niin vanhemmuuteen, lasten hoitoon kuin myös rikoksesta ylipääsemiseen ja omien ajatusten prosessoimiseen. Toisaalta tarjottu tuki koettiin vääränlaiseksi ja enemmän häiritseväksi kuin auttavaksi ja kannustavaksi.

H2 ”Siis he on kaikki tosi mukavia ymmärtäviä ihmisiä, ihan selvästi ovat täällä niinku auttamassa, että ei oo mitään semmosta. Kyllä huomaa, että ne on kaikille täällä niinku, on auttamassa täällä ja sen takii he täällä on, että he auttaa ja tukee, jos tarvii sitä. Että hyvät välithän heihin on, he on tosi mukavia ja he paljon sit kans tuolla yleisissä tiloissa, että he on keskustelemassa.”

H1 ”Onkse työntekijöiden tekeminen tukemista vai kyttäämistä? Se on erilaista vissiin. Se on eriasia oikeesti.”

H3 ”No sit mä oon miettinyt, no näähän on perhetyönohjaajia. Niin onko se sitten sen takia, että ne ei auta sen takii. Että niinku välillä tuntuu, että ne arvostelee vaan aika paljon, että kyllä se on ahdistavaa.”

H1 ”Niin, enemmän mun mielestä vois tarjota sitä lastenhoito apua – –.”

Vanhempana jaksamista kuvattiin myös hieman ristiriitaisesti. Toisaalta perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavat äidit kokivat arjen ilman häiriötekijöitä hyväksi ja suhteellisen helposti, mutta toisaalta osastolla oleminen osoittautui myös raskaaksi. Osastolla ollaan koko ajan tekemisissä muiden osaston asukkaiden kanssa ja osastolle sijoittuneiden äitien on oltava jatkuvasti lapsen kanssa. Osaston vanhemmilla ei ole juurikaan mahdollisuuksia lähteä esimerkiksi rauhoittumaan johonkin täysin yksin.

H2 ”Hmm...en mä, välillä se tuntuu vähän raskaalta, että ollaan vaan kahestaan. Ettei oo niinku sitä miestä tai isovanhempia tai ketään siinä niinku mukana, kyllä se välillä tuntuu. En mä tiä, hyvin meillä menee päivät kuiteski, onneks hän on hyvin kiltti lapsi.”

H3 ” – – Sit tääl on, tääl on kumminkin aika rankkaa sitte loppujen lopuks.”

H3 ”Täällä esimerkiks, että asuu monien henkilöiden kanssa, kaikilla omat juttunsa kumminkin. On tottumista niinku toisiin henkilöihin ja sitten on kumminkin vankilan säännöt, että mitä pitää tehdä ja sitte on nää perhetyöntekijät, ketkä arvostelee. Sit pitäs kumminkin niinku tehdä asioita, niinku on näitä arkia ja sit vielä omat jutut siihen päälle.”

Vanhemmuuden tukemiseen ja vanhemman ajattelun prosessointiin koettiin hyväksi keinoksi erilaiset toiminnalliset kurssit, kuten maalauskurssi. Kursseja toivottiin olevan enemmän ja niihin osallistumiseen toivottiin vanhempien aktiivista kannustamista. Erilaiset aktiviteetit ja toiminnalliset projektit nähtiin paremmiksi tukemisen muodoiksi kuin osastolla yleisesti käytössä olevat keskusteluryhmät. Osa haastateltavista koki keskusteluryhmissä keskustelun pintapuoliseksi ja omien asioiden avaamisen ryhmässä haastavaksi. Yhdessä

haastattelussa nousi esiin äidin yksilölliset tarpeet ja se, miten vanhempi ei voi elää vain ja ainoastaan lapsen takia.

H1 ”Vanhempien puskeminen ja kannustaminen erilaisiin projekteihin ja projektien järjestäminen. Tukea vanhempia siinä, että he ovat siellä hyviä jossakin asiassa.”

H1 ” – – Pitää muistaa, että lapsi voi vahvistaa muutosta, mutta sä et voi vaan sen takia. Tai se voi laukasta sen prosessin, mut pääsääntöisesti ei silti vaan voi sen takia. Silti pitää kehittää itseensä ja se on semmonen, mikä pitää muistaa.”

Itsenäisyyteen opettelu osastolla koettiin tukevan vapautumisen tuomaa muutosta ja kannustamaan arjen rakentamiseen lapsen kanssa. Haastateltavien mukaan osastolta opitaan paljon ja osaston arki antaa tukea elämänmuutokseen. Vanhempana jaksamisen merkitystä korostettiin ja sen vaikutukset lapsen arkeen nähtiin melko selvästi. Äidin hyvinvoinnin tukeminen ja muun muassa mahdollisuudet kuntoiluun koettiin vaikuttavan vanhemmuuteen suuresti.

H3 ”Että varmaan tommosia asioita aika paljon, mitkä niinku vaikuttaa just siihen, että sä itse jaksat olla vanhempana, eikä niinkään sit suoraan siihen lapseen.”

5.5 Lapsen vertaiset

Perheosastolla lapsella useimmiten on paljon leikkikavereita, mutta eri-ikäiset lapset tuovat leikkimiseen haasteita ja myös vähentävät leikkiä. Lapsen vertaiset koettiin osastolla kuitenkin tärkeiksi ja uskottiin lasten luovan sisarusuhteita muistuttavia suhteita toisiinsa. Esille tuli myös vapautumisen tuoma muutos ja lapsen mahdollinen kaipuu osaston lapsiin ja useisiin leikkikavereihin. Toiset osaston lapset leikkivät muiden lasten kanssa vähemmän osastolla, mutta luovat kaverisuhteita vankilan ulkopuolisissa aktiviteeteissa, kuten vauvauinnissa tai esimerkiksi muskarissa. Lapsen sosiaalisten taitojen sekä leikkitaitojen ei koettu olevan vaarassa osastolla.

H2 ”No täällä on silleen, että on aika eri-ikästä porukkaa. – – Että se on sillee vähän, että ihan ei mee leikit sillee kaikille samaan. Että jos tuolla on pieniä lapsia, niin Kasperilla ainakaan ei oo leikkikaveria, että niin paljon pienempiä. Mutta kyllähän, kun tuolla yleisissä tiloissa ollaan niin kyllähän ne lapset aina siinä vähän yrittää leikkiä.”

H3 ”Ööö kyllä mun mielestä kaikki lapset leikkii niinku kaikkien kanssa. Tietysti sekin riippuu iästä.”

H2 ”Joo siis kyllähän tossa tietysti lapsi, lapsetkin tässä on paljon, niin kehitty sellanen, kyllähän niillekin kehitty sellanen tietynlainen suhde, sisarussuhde. Tää niinku esimerkiks, tuolla mejän solussa on toinen pien –
– Niin hän niinku tappelee hänen kanssa, tai sitte hän halailee häntä, rakastaa häntä.”

5.6 Osaston ulkopuolinen verkosto ja perhe

Yleisesti yhteydenpito vankilan ulkopuolelle ja lapsen isään pidettiin hyvänä ja riittävänä. Vankeusrangaistustaan suorittaville vanhemmille kuuluu lomaa kolme päivää kahdessa kuukaudessa ja tämän lisäksi tavalliset kahden tunnin mittaiset tapaamiset viikonloppuisin. Perhetapaamisia järjestetään mahdollisuuksien mukaan, mutta useasti ne ovat noin kahden, kolmen tai neljän viikon välein. Haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, että esimerkiksi vauvauinnissa voi käydä koko perhe ja lapsella on siellä mahdollisuus arjen toimintaan myös isänsä kanssa. Perheosastolle sijoittuneilla vanhemmilla on myös käytössä puhelimet omilla liittymillään, joilla he voivat pitää yhteyttä esimerkiksi vanhempiin lapsiinsa. Puhelujen mahdollisuutta pidettiin tärkeänä.

Välillä lapsen isän näkeminen on harvaa ja lapsi saattaa alkaa hieman vierastamaan isää ja perheosastolle sijoittuneista äideistä tämä tuntuu kurjalta. Lapset myös tuntuvat ymmärtävän esimerkiksi sen, että isän lähtiessä perhetapaamisesta, lapselle tulee jälleen taukoa isän näkemiseen. Yhdessä haastattelussa koettiin oikeastaan ainoaksi osastolla olemisen haittapuoleksi se, että lapsi erkaantuu hieman muusta perheestä. Myös perheosastolle sijoittuneet äidit kokevat välillä itse ulkopuolisen tukiverkoston puuttumisen arjesta raskaana.

H2 ” – – Sillon kun ne kävi siinä perhetapaamisessa, niin sieltä kun he lähti, niin hän kävi sit itkemään. Tietysti, kun he lähti silleen, että hyppäs autoon ja hei hei. Kyllä hän sillon jäi vähän itkemään ja katto ikkunasta vielä perään sitten - -.”

H2 ”Niin kyllä sitä silleen kaipaa tukiverkostoo siinä ympärillä, ku täällä ollaan ihan kahestaan – –.”

5.6.1 Isän rooli

Uuden vuoden puheessa vuonna 2002 presidentti Tarja Halonen nosti esiin ihmisten välisen luottamuksen, turvallisen yhteiskunnan ylläpitämisen ja tämän myötä vanhempien kasvatusvastuun (Kotimaisten kielten keskus). Vankilan perheosastolla lapsen täysipäiväinen kasvatusvastuu kuuluu usein vain toiselle vanhemmista, perheosastolla useimmissa tapauksissa äidille. Myös isän on mahdollista sijoittua lapsen kanssa perheosastolle, mutta tässä vaiheessa käydään läpi vain yleisimmän vaihtoehdon mukanaan tuomaa tilannetta, jossa lapsi sijoittuu perheosastolle äidin kanssa.

Lapsella on syntymänsä jälkeen paljon opittavaa niin itsestään, läheisistään kuin yhteiskunnastakin. Lapsen monipuolisen kehityksen tukena on usein lapsen molemmat vanhemmat. Jouko Huttunen (2001, 57–66) on käsitellyt erilaisia isyyksiä ja jakanut ne biologiseen, juridiseen, psykologiseen sekä sosiaaliseen isyyteen. Biologinen isyys tarkoittaa lapsen ja miehen välistä perinnöllistä suhdetta ja juridinen isyys puolestaan syntyy adoption, isyyden tunnustamisen tai avioliiton isyysolettaman mukaan. Psykologinen isyys liittyy erityisesti lapseen ja siihen kehen lapsi luottaa ja ketä hän itse pitää isänään. Sosiaalinen isyys rakentuu jaetusta arjesta lapsen kanssa ja hoivan ja turvan tarjoamisesta. (Huttunen 2001, 57–66.) Lapsen isyyskuva ja isyyden ymmärtäminen muodostuu tasapainoisemmaksi ja eheäksi mikäli lapsi saa kokea isän, jolla on kaikki nämä neljä isän piirrettä. Myös isän läheisyys ja isän tuoma malli ovat tärkeitä lapselle muodostuvan isyyskuvan kannalta. (Pulkkinen 2002, 120–122.) Perheosastolle sijoittuneen lapsen isällä voi hyvinkin olla kaikki nämä neljä piirrettä, mutta on mielenkiintoista tarkastella osastolle sijoittumisen vaikutusta etenkin sosiaaliseen isyyteen.

Sosiaaliseen isyyteen liittyy sitoutuminen ja vuorovaikutus lapsen kanssa niin leikkien kuin hoivaten, läsnäolo lapsen arjessa, lapsen tarpeiden tyydyttäminen sekä isyyden julkisuus, jolloin isyys saa ulkopuolisten ikään kuin hyväksynnän (Huttunen 2001, 57–66 & Pulkkinen 2002, 120–122). Perheosastolla olevan lapsen isä ei kuitenkaan pääse toteuttamaan sosiaalisen isyyden sisältöjä kuin satunnaisesti perhetapaamisissa ja mahdollisissa perheen yhteisiksi järjestetyissä esimerkiksi uimahallikäynneissä. Mikäli lapsi on syntynyt äidin vankeustuomion aikana ja lapsen sijoitus on pitkäkestoinen, ei lapsi ole

kokenut lainkaan arkea isänsä kanssa, vaikka tapaisikin tätä satunnaisesti. Lapsen koti on kuitenkin äidin kanssa perheosastolla ja isää mennään aina vain tapaamaan ja se vaatii erityisjärjestelyjä (Huttunen 2001, 99). Lapsi tottuu, että isän näkeminen ja isän kanssa vietetty aika on jotakin erityistä, joka saattaa osaltaan jopa vahvistaa lapsen etenkin psykologista suhdetta isäänsä, mutta sosiaalinen isyys kärsii väistämättä, jolla saattaa olla negatiivisia vaikutuksia niin lapseen kuin isäänkin.

Lapsen kiintyminen isään vaikuttaa etenkin lapsen sosiaaliseen pätevyYTEEN ja vertaissuhteisiin, kun kiinnittyminen äitiin puolestaan edistää lapsen persoonallisuuden joustavuutta sekä keskittymiskykyä (Hautamäki 2003, 33). Mikäli lapsi on ennen perheosastolle sijoittumista asunut äidin ja isän kanssa kotona ja luonut isään vahvan psykologisen sekä sosiaaliseen suhteen, voi näiden osa-alueiden menetys olla osastolle siirryttäessä lapselle hyvinkin rankka ja mahdollisesti vaikuttaa jopa lapsen sosiaaliseen kompetenssiin. Osastolle sijoituessaan lapsi joutuu opettelemaan uuden arjen ilman isän jatkuvaa läsnäoloa.

5.6.2 Vankilan ulkopuolinen todellisuus

Vankilan sisäisen maailman ja vankilan ulkopuolisen maailman yhteentörmäys tapahtuu usein vankeusrangaistusta suorittavan äidin käydessä lapsen kanssa neuvolassa, erilaisissa kerhoissa tai kaupassa. Ylen Taustapeilin jaksossa (2010) Vanajan vankilan johtaja Kaisa Tammi-Moilanen kertoi kuinka vangit tiedostavat vahvasti itse olevansa vankeja. Vankien toimiessa vankilan ulkopuolella vangit uskovat myös kaikkien muiden näkevän heistä heti, että he ovat vankeja. Tämä kertonee siitä, kuinka erilainen todellisuuskäsitys vallitsee vankilassa ja sen ulkopuolella. Mikäli vankeusrangaistustaan suorittava äiti reagoi vahvasti siviilien näkemiseen ja on vankilan ulkopuolella kovin jännittynyt sosiaalisessa kanssakäymisessä, lapsi varmasti aistii tämän ja kokee vankilan ulkopuolisen todellisuuden entistä vieraammaksi ja epänormaallimmaksi. Lapsen sosialisatioprosessi ja hänen todellisuuskäsityksensä luominen saattaa saada tällaisessa tilanteessa entistä enemmän haasteita.

Vankilan sisäisen ja ulkoisen maailman erilaisuutta kuvastaa myös yhdessä haastattelussa esiin tullut seikka vankeusrangaistusta suorittavan ajattelun

muutoksesta tuomion edetessä. Mikäli vankeusrangaistusta suorittava pystyy tuomionsa aikana prosessoimaan omia ajatuksiaan, käymään läpi tekoansa sekä siihen johtaneita tekijöitä ja pyrkimään eroon rikollisesta ajattelusta muokkautuu hänen oma todellisuuskäsityksensä lähemmäksi yhteiskunnan yleisesti hyväksyttyä. Näin vankeusrangaistusta suorittavan todellisuuskäsitys alkaa eroamaan paljon vankilan sisäisestä todellisuuskäsityksestä.

H1 ” – – Ja sitkun tavallaan huomaa sen, että niinku ite ajattelee jo tosi eritavalla, kun muut ajattelee, että siellä on se rikollinen ajattelu kuitenkin vielä jäljellä ja sen tunnistaa ite, koska se on itelle niin tosi tuttua, mutta silti se on itelle jo kaukanen asia. Ei semmosta tarvii, mä en tarvii, mä en saa siitä mitään. Niitten ihmisten kanssa mulla ei oo mitään.”

6 YHTEENVETO

Tässä luvussa tiivistetään tutkielman tuloksia, sekä avataan hieman tutkielman puitteissa noussutta pohdintaa. Luvussa esitellään myös muutamia jatkotutkimusideoita sekä pohditaan tutkielman luotettavuutta ja nostetaan muutamia seikkoja esiin tutkielman arvioinnin näkökulmasta.

6.1 Pohdinta ja johtopäätökset

Yhteenvetona voidaan todeta, että on erityisen hienoa, kun on olemassa perheosaston kaltainen paikka ja vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman on mahdollista sijoittua osastolle lapsen kanssa. Perheosasto ei vankeusrangaistustaan osastolla suorittavien äitien mielestä vaikuta ainakaan negatiivisesti lapsen kehitykseen, mutta lapsen vieraantuminen muusta perheestä on mahdollista. Ympäristönä perheosasto on kokonaisuudessaan hyvä, mutta etenkin solujen yhteiset tilat ja omat huoneet saisivat olla tilavampia, jolloin myös lapsella olisi paremmat edellytykset liikkumiseen ja ympäristön tutkimiseen. Osaston tarjoama tuki vanhemmuuteen ja oman ajattelun prosessointiin on vaihtelevaa, mutta tukea on kuitenkin tarjolla. Olisi tärkeää kiinnittää enemmän huomioita vanhempien hyvinvointiin, jotta myös lapsi voisi hyvin. Erilaisia projekteja ja kursseja toivotaan järjestettävän vielä enemmän ja niihin kannustaminen tulisi olla vahvempaa, jotta esimerkiksi vankilakierteet saataisiin loppumaan ja vanhemmalla olisi voimia olla vanhempi lapselleen. Tasa-arvoiseen kohteluun osastolla olisi kiinnitettävä huomioita ja esimerkiksi erilaisten tarvittavien välineiden saatavuuden ja riittävyyden mahdollistaminen kaikille olisi suotavaa.

Haastateltavat pureutuivat haastatteluissa melko paljon itseensä ja välillä jopa unohtivat pohtia asioita lapsen näkökulmasta käsin. Perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien äitien oma hyvinvointi ja oma hyvä olo ovat selvästi tärkeitä. Toisaalta osastolle sijoittuneiden äitien panostaminen itseensä

luo myös turvaa positiiviselle kiintymyssuhteelle ja auttaa vanhempana jaksamisessa. Mikäli vanhemmat pureutuvat liikaa itseensä, jääkö lapsi kuitenkin liian vähälle huomiolle. Keskittykö ja toimiiko äiti lapsen kanssa niin, että on oikeasti täysin läsnä ja tilanteissa mukana vai tekeekö hän asioita niin sanotusti automaatiolla, jolloin lapsi ei pysty rakentamaan riittävää kiintymyssuhdetta?

Luvussa kolme pohdittiin lapsen sosialisatioprosessia suhteessa vankilan todellisuuteen. Voidaan miettiä, onko lapsen lisäksi, lapsen vanhemmalla menossa tuomion aikana uusi sosialisatioprosessi. Osoittaako mahdollisesti rikoksen tekeminen ja siitä saatu rangaistus, että yksilön lapsuuden sosialisatioprosessissa hänelle on kehittynyt sellaisia arvoja, normeja, käyttäytymismalleja ja asenteita, joita yhteiskunta ei yleisesti hyväksy. Vankilassa ollessaan yksilön tulisi pyrkiä luomaan uudenlainen yhteys yhteiskuntaan ja näin ollen muokkaamaan myös jo sisäistettyjä arvoja ja käyttäytymismalleja.

Perheosastolla asuu useita henkilöitä ja lapsen arjessa ja ympärillä tapahtuu paljon. Lapsen suojautuminen virikepaljoudelta on tärkeä huomio. Lapsi pystyy rauhoittumaan vanhemman ja lapsen omaan huoneeseen, mutta monet äänet ja muiden lasten itkut ja leikit saattavat kuulua huoneeseen ja mahdollisesti alkaa vaikuttamaan lapseen. Mikäli lapsi kokee perheosaston liian virikkeisenä tai turvattomana ja pyrkii välttämään esimerkiksi sosiaalista vuorovaikutusta muiden lasten kanssa, saattanee lapsen sosiaalinen kehitys hidastua.

Perheosastolle sijoittuminen on lapselle melkoinen muutos ja lapsen tulee tottua uuteen ympäristöön, uusiin aikuisiin, uusiin lapsiin, uusiin tapoihin ja mahdollisesti myös arjen rytmeihin. Lapsi kuitenkin tottuneekin muutokseen melko nopeasti. Pian perheosaston tullessa lapselle normaaliksi, koittaa vanhemman vapautuminen ja jälleen uusi tottuminen takaisin kotielämään ja arkeen oman perheen kanssa. Kotona ei tarvitse enää noudattaa tiettyjä sääntöjä ja arjesta tulee yhtäkkiä paljon vapaampaa ja lapselle läheisiä ihmisiä on enemmän läsnä. Vankila on kuitenkin suljettu laitos, joka laitostaa siellä asuvia henkilöitä. Avovankila on kuitenkin siitä poikkeava ympäristö, että siellä pyritään välttämään laitosmaisuuksia ja näin myös helpottamaan vapautumisen tuomaa muutosta. Lapsi jää varmasti myös kaipaamaan joksikin aikaa osastolla hänelle läheiseksi tulleita lapsia ja myös aikuisia. Muutosten täyteinen lapsuus on pienelle ihmiselle varmasti melkoista tunteiden myllerrystä. Toisaalta lapset sijoittuvat perheosastolle usein ollessaan hyvin pieniä, joten voimakasta muutosta ei

perheosastolle sijoittumisesta tule. Muutos korostuu lapsella sitten, kun lapsi ja vanhempi kotiutuvat perheosastolta.

Jatkotutkimusideoita on noussut tutkielman edetessä useita. Mielenkiintoisia kysymyksiä tutkimukseen voisi olla esimerkiksi, kuinka vankila ja lapsi tukevat vanhemman mahdollista uusiutuvaa sosialisatioprosessia sekä miten perheosastolla varhaislapsuuttaan viettäneet kokevat lapsuutensa ja onko heillä muistoja tuolta ajalta. Kiintymyssuhteeseen liittyen voisi tutkia tarkemmin sitä, miten osastolla asuva lapsi reagoi äidin lähtöön huoneesta tai vaihtuviin hoitajiin. Lapsen kehitykseen liittyen mielenkiintoista olisi pohtia seuraako lapsen kielellinen tai motorinen kehitys yleisesti normaaliksi miellettyä kehitystä. Vapautumisen tuoma muutos ja sen vaikutukset perheen arkeen olisi myös kiinnostava tutkimuskohde. Myös ylisukupolvinen kaltoinkohtelu on mielenkiintoinen näkökulma, josta ensi- ja turvakotien liitolla käynnistyi vuonna 2017 kolmen vuoden mittainen hanke ylisukupolvisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemisen ja katkaisemisen näkökulmasta.

Mahdollisilla yhteiskunnan poikkeusoloilla on vaikutuksia niin perheosaston, perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien vanhempien kuin perheosastolle sijoittuneiden lapsien arkeen. Vuoden 2020 koronaviruspandemian poikkeusolot näkyvät myös perheosastolla huomattavasti suljetumpana arkena. Pandemian aikana oikeastaan kaikki vankilan ulkopuolelle kohdistuva toiminta on väliaikaisesti lopetettu. Myös kaikki vankilan perhetapaamiset ovat toistaiseksi tauolla. Perheosastolla asuvan lapsen arjessa juuri vankilan ulkopuolisilla tapahtumilla on suuri merkitys ja osaltaan ne pyrkivät luomaan lapsen arjesta mahdollisimman normaalia. Etenkin hieman vanhempien lasten, taaperoikäisten, sopeutuminen jälleen uuteen tilanteeseen, jossa lähisukulaisia ei pääsekään enää tapaamaan totuttuun tapaan lienee haastavaa. Olisikin mielenkiintoista pohtia tarkemmin poikkeusolojen mahdollisia vaikutuksia lapsen arkeen, kehitykseen, tunteisiin, sopeutumiseen ja vaikkapa myös kiintymyssuhteeseen. (Wikgren, henkilökohtainen tiedonanto 2020.)

Perheosastolle ei poikkeusolojen aikana oteta ulkopuolelta uusia vankeja vaan kaikki osastolle sijoittuvat tulevat Vanajan vankilan sisältä. Tämä vaikuttaa osastolle sijoittuneiden määrään. (Wikgren, henkilökohtainen tiedonanto 2020.) Lapsen ympärillä ei osastolla poikkeusolojen aikana ole välttämättä niin paljon muita aikuisia ja lapsia kuin normaalitilanteessa olisi. Toisaalta lapsi pystyy

suojautumaan mahdolliselta virikepaljoudelta helpommin, mutta toisaalta lapsella ei ole niin paljon mahdollisuuksia luoda sosiaalisia suhteita esimerkiksi vertaisiinsa.

Poikkeusolot ja osaston suljetumpi arki luo varmasti haasteita myös perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittaville vanhemmille, jotka eivät hekään pääse olemaan samalla tavoin kosketuksissa ulkomaailmaan ja muuhun perheeseen. Tässä tutkielmassa hyvin toimiva ulkopuolinen tukiverkosto nousi esiin vanhempana jaksamisen yhteydessä. Poikkeusoloilla lienee vaikutusta myös vanhempana jaksamiseen ja näin ollen poikkeusolot vaikuttanevat perheosaston vanhempiin ja lapsiin hyvin kokonaisvaltaisesti.

Eristäytyneisyys perheosastolla luo mahdollisuuksia suunnitella ja toteuttaa arkea jälleen uudella tavalla. Poikkeusolot ovat lisänneet perheosastolla muun muassa ulkoilua, käsitöiden tekemistä sekä jumppailua, jotka osaltaan varmasti auttavat osaston vanhempia jaksamaan. Perheosastolla yhteisöllisyys on tärkeää ja se pyritään säilyttämään myös poikkeusolojen ajan mahdollisimman hyvin. (Wikgren, henkilökohtainen tiedonanto 2020.)

6.2 Arviointi ja luotettavuus

Tutkielman tavoitteena oli selvittää arjen rakentumista vankilan perheosastolla, pohtia perheosastoa pienen lapsen kasvuympäristönä sekä jäsenellä perheosastolla vankeusrangaistustaan suorittavien äitien kokemuksia perheosastosta lapsen kasvuympäristönä. Tavoitteet pyrittiin täyttämään observoinnilla, perheosastolle sijoittuneiden äitien haastatteluilla, kirjallisuuteen perehtyen sekä työntekijöiden, erityisesti perheosaston vastaavan ohjaajan, kanssa keskustelemalla.

Tutkielman tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä, sillä tutkielman otanta oli melko pieni ja tutkielma ajoittui vain tiettyyn ajan jaksoon. Haastateltavien pieni määrä rajaa monipuolisia kokemuksia ja niiden esilletuloa. Tutkielman aineisto kerättiin vuonna 2018, jolloin perheosastolla vaikutti tietynlainen ilmapiiri. Perheosastolla sijoittuvat vanhemmat ja lapset vaihtuvat ja samalla myös ilmapiiri voi muuttua. Perheosaston arkea pyritään myös jatkuvasti kehittämään ja sillä luontaisesti on vaikutusta osaston arkeen.

Haastattelut etenivät keskustelunomaisesti, joten kaikki haastateltavat eivät pureutuneet kaikkiin teemoihin ja näin ollen tuloksissa joidenkin teemojen alla ei näy kuin yhden haastateltavan kokemukset. Tutkielmassa nousi kuitenkin esille monipuolisia ja tärkeitä näkökulmia lapsen kasvusta ja kehityksestä poikkeuksellisessa kasvuympäristössä. Tutkielma korostaa perheosaston konseptin tärkeyttä niin lapsen kuin vanhemman edun huomioiden sekä lisää tietoutta perheosastosta ja sen olemassaolosta. Tutkielma myös nostaa esiin muutamia mahdollisia epäkohtia, joihin etenkin vankeusrangaistustaan osastolla suorittavat äidit toivoisivat parannusta.

Tutkielmassa tutkijan objektiivinen asema onnistui melko hyvin, vaikkakin mahdolliset ennakko-oletukset vankilasta ja vangeista yleisesti ovat saattaneet vaikuttaa havaintojen tekemiseen. Vankilaelämä, vankeusrangaistustaan suorittavien vanhempien lapset, perheosasto sekä perheosaston vanhempien kohtaaminen olivat minulle täysin vieraita asioita tutkielman aluksi, joka toisaalta mahdollisti avoimen tarkastelun ja asiaan perehtymisen puhtaalta pöydältä.

Tutkielman aihe on jokseenkin arka ja lasten mukana oleminen lisää aiheen arkuutta ja tärkeyttä entisestään. Oman position hahmottaminen haastatteluiden aikana oli haasteellista ja oikeita sanavalintoja joutui miettimään paljon. Haastatteluissa tuli myös huomioida, mitkä asiat olivat relevantteja tietää tutkielman kannalta. Haastateltavat olivat kuitenkin hyvin puheliaita ja kertoivat melko avoimesti ajatuksistaan. Kasvokkain tehty haastattelu antoi mahdollisuuden päästä lähemmäksi haastateltavia ja mahdollisti myös haastateltaville tilanteen kysyä vapaasti kysymyksiä tai kertoa mikäli ei halunnut jotakin haastattelusta noussutta käsiteltävän tutkielmassa. Haastatteluiden äänittäminen ja litterointi helpottivat huomattavasti haastatteluiden käsittelyä ja niiden täysin tuhoaminen tutkielman valmistuttua on huomioitu.

Haastattelut sekä observointi toteutettiin alkuvuodesta 2018 ja tutkielman valmistuminen ajoittuu haastatteluista noin kahden vuoden päähän. Pitkä väli haastatteluiden ja tutkielman kirjoittamisen välillä on toisaalta mahdollistanut asian syvällisen prosessoinnin, mutta voinut vaikuttaa myös havaintojen unohtumiseen tai muokkaantumiseen, sillä kokemuksia on saanut käsitellä pitkään. Haastatteluiden luotettavuutta pohdittaessa on hyvä ottaa huomioon myös haastateltavien asema ja ympäristö, jossa he asuvat. Haastateltavat ovat

saattaneet antaa vastaukseksi joihinkin teemoihin ja kysymyksiin asioita, jotka ovat heidän mielestään toivottuja tai hyväksytyjä.

Saatekirjeessä, haastatteluluvassa sekä haastattelun aikana painotettiin haastattelun vapaaehtoisuutta sekä mahdollisuutta keskeyttää haastattelu koska vain. Anonymiteettiä henkilöiden identiteetin suojaamiseksi painotettiin myös niin saatekirjeessä, haastatteluluvassa kuin myös haastattelutilanteessa. Identiteetin suojaamisen vuoksi tutkielmassa esiintyvät nimet sekä mahdolliset tunnistetiedot on muutettu. Myös mahdolliset murre sanat on muutettu yksityisyydensuojan vuoksi.

Tutkielman läpi kulkee melko analyttinen ote, joka pohjaa sekä teorialle, että observointiin osastolla. Tästä syystä tulee ottaa huomioon, että havainnot ovat aina subjektiivisia ja niistä kootut teemat voivat vaihdella tutkijasta riippuen. Tutkielmassa on kuitenkin nostettu esiin ne teemat, jotka tähän tutkielmaan liittyvissä observoinneissa sekä haastatteluissa nousi esiin.

Aiheen rajaus on ollut haastavaa, mutta tutkielmaan on onnistuttu saamaan lapsen kasvuympäristöön liittyviä tärkeitä tekijöitä useasta näkökulmasta. Näkökulmia on perusteltu niin teorian kuin havaintojen pohjalta luoden yhtenäisempää kuvaa osaston elämästä. Tutkielma toimii myös eräänlaisena pohjakartoituksena tulevia tutkielmiani varten, joten aiheen perusteellinen ja laaja käsittely on ollut tarpeen.

7 LÄHTEET

- Ahlqvist-Björkroth, S., Airo, R., Isosävi, S., Lindblom, J., Korja, R., Pyhälä, R., & Salo, S. 2019. Lapsen varhaisesta kehityksestä uutta tietoa. Psykologi. Suomen psykologiliitto ry. Verkossa https://www.psykologilehti.fi/psykologi/tiede/lapsen_varhaisesta_kehityksesta_uutta_tietoa. Luettu 16.1.2020.
- Arbelin, Puolanne, Stolt, & Wikgren. 2018. Toimintasuunnitelma. Kanta-Hämeen perhetyö ry.
- Berger, P. & Luckmann, T. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. 1994. 6. painos. Helsinki University Press. Gaudeamus Oy. Helsinki. Suomentanut Vesa Raiskila. Alkuteos The Social Construction of Reality. 1966.
- Bowlby, J. 1957. Lasten hoivan ja hellyyden tarve. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki. Alkuteos Child care and the growth of love.
- Children of prisoners Europe. Age limits for children living in prisons. Verkossa https://childrenofprisoners.eu/facts_and_figures/age-limits-for-children-living-in-prisons/. Luettu 1.4.2020.
- Dahl, M. 1960. Huomioita Hämeenlinnan naisvankilassa v.1931–57 synnyttäneistä äideistä ja siellä hoidetuista lapsista. Duodecim. 1/1960. Verkossa https://www.terveysportti.fi/d-htm/articles/1960_1_87-92.pdf. Luettu 21.10.2019.
- Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi. Näkökulmia perhekäytäntöihin. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2/2015.
- Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala. Verkossa https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-riisenjulkaisusarja/6BztFTf5K/1_2008_Vankila_lapsuudessa_lapset_vankilassa.pdf. Luettu 10.8.2019.

- Enroos, R., Pösö, T. & Vierula, T. 2006a. Lapset vankilassa – selvitys lapsista, jotka viettävät varhaislapsuuttaan vankilassa vangitun vanhemman kanssa. Tampere University Press. Verkossa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65397/951-44-6754-X.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 10.8.2019.
- Enroos, R., Pösö, T. & Vierula, T. 2006b. Lapset haasteena vankeinhoidossa. Haaste 3/2006. Julkaistu 28.9.2006. Verkossa <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32006/lapsethaasteen-avankeinhoidossa.html>. Luettu 9.8.2019.
- Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Gummerus. Jyväskylä. Suomennos Esko Huttunen. Alkuteos Childhood and society. 1950.
- European union agency for fundamental rights. 2017. European legal and policy framework on immigration detention of children. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Verkossa https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-immigration-detention-children_en.pdf. Luettu 1.4.2020.
- Hautamäki, A. 2003. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteet katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2003. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. s. 13–66. 1. –3. painos. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kanta-Hämeen perhetyö ry. Palvelut. Vankilan perheosasto. Verkossa <https://ensijaturvakotienliitto.fi/kantahameenperhetyo/palvelut/#peos>. Luettu 1.4.2020.
- Kanta-Hämeen perhetyö ry. Perheosaston pelisäännöt – näin meillä ollaan ja eletään! Päivitetty 6.10.2017
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.
- Korhonen, M. 2008. Erik H. Erikson: Huolenpito aikuisuuden kehityshaasteena. Jyväskylän yliopisto. Verkossa <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/laitokset/psykologia/perhetutkimuskeskus/koulu-tus/pt-paivat2008/korhonen>. Luettu 13.3.2020.

- Kotimaisten kielten keskus. Presidentti Halosen uudenvuoden puheet. Tasavallan presidentin uudenvuodenpuhe 1.1.2002. Verkossa http://kaino.kotus.fi/korpus/teko/meta/presidentti/halonen/halonen_2002_rdf.xml. Luettu 17.1.2020
- Kumpulainen, K. Suomen aivosäätiö. Lapsen aivot tarvitsevat vuorovaikutusta kehittyäkseen. Verkossa <https://aivosaatio.fi/lapsen-aivot-tarvitsevat-vuorovaikutusta-kehittyakseen/>. Luettu 3.4.2020.
- Lasten mielenterveystalo. Lapsen kehitykseen vaikuttavat tekijät. Mielenterveystalo.fi. Verkossa https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/vanhemmille/perhe_ja_vanhemmuus/vanhempien_merkitys/Pages/lapsen_kehitykseen_vaikuttavat_tekijat.aspx. Luettu 16.1.2020.
- Luhta, A-S., Pajala, A. 2012. Alle yksivuotiaan sensomotorinen kehitys ja sen tukeminen. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Verkossa <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50419/ONT%20LOPULLINEN2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu 31.3.2020.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vauvan liikunnallinen kehitys. 18.2.2018. Verkossa <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/0-1-v/vauvan-liikunnallinen-kehitys/>. Luettu 31.3.2020.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Varhaisen kokemusten vaikutus aivojen kehitykseen. 13.9.2019. Verkossa <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/varhaisen-kokemusten-vaikutus-aivojen-kehitykseen/>. Luettu 3.4.2020.
- McGurk, H. Lapsen sosiaalinen kehitys. 1982. Amer-yhtymä Oy. Espoo. Suomennos Leena Kantee ja Matti Salo. Alkuteos Issues in Childhood Social Development.
- Mussen, Paul H. 1979. Lapsen psykologinen kehitys. 6. painos. Gummerus. Jyväskylä. Alkuteos The Psychological Development of the Child. 1964.
- Määttä, P. & Rantala, A. Tavallisen erityinen lapsi. Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. 2016. 2. painos. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. Välittämisen pedagogiikka. 2008. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen pääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Rikosseuraamuslaitos. Lähtökohtana lapsen etu – Suomen vankiloiden ensimmäinen perheosasto avattiin Hämeenlinnassa. Julkaistu 12.4.2010. Verkossa
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2010/04/lahtokohtanalapsenetu-suomenvankiloidenensimmainenperheosastoavattiinhameenlinnassa.html>.
Luettu 3.9.2019.
- Siljander, P. 1997. Kasvatus ja sosialisatio. Gaudeamus. Helsinki.
- Siljander, P. 2015. Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. Peruskäsitteet ja pääsuuntaukset. Vastapaino. Tampere.
- Stern, D. 1992. Maailma lapsen silmin. Mitä lapsi näkee, kokee ja tuntee.. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki. Suomennos Eeva-Liisa Jaakkola Alkuteos Diary of a Baby. 1990.
- Tamminen, T. 2003. Poikkeavat kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2003. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 234–249. 1. –3. painos. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.
- Tampereen Kaupunki. 2018. Päiväkotien suunnitteluohje. Verkossa
https://www.tampere.fi/tiedostot/v/yHOOp1III5/TRE_Paivakotien_suunnitteluohje_2018.pdf. Luettu 20.3.2020.
- Taustapeili. Vieraana Kaisa Tammi-Moilanen, vankilan johtaja. Radio-ohjelma 2.11.2010. Yle areena -verkkopalvelu. Verkossa <https://areena.yle.fi/1-1287605>. Kuunneltu 2.4.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lapsi vanhemman mukana vankilassa. 2019. Verkossa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa>. Luettu 3.9.2019
- Värri, V-M. 2004. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. 5. painos. Tampere University Press. Tampere. Verkossa
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101122/varri_hyva_kasvatus_kasvatus_hyvaan.pdf?sequence=1. Luettu 22.1.2020.

Wikgren, J. 2018. Henkilökohtainen tiedonanto. Keskustelut. Vastaava perhetyönohjaaja Jaana Wikgren Kanta-Hämeen perhetyöstä.

Wikgren, J. 2020. Henkilökohtainen tiedonanto. Sähköpostikeskustelu. Vastaava perhetyönohjaaja Jaana Wikgren Kanta-Hämeen perhetyöstä.